

БЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права та лінгвістики

Кафедра славістичної філології, педагогіки та методики викладання

Методичні вказівки для виконання позааудиторної роботи
з навчальної дисципліни

«МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ»

для здобувачів другого (магістерського) рівня

Затверджено до друку
Науково-методичною радою факультету
права та лінгвістики БНАУ
(Протокол № 6 від 24.02. 2020 р.)

Укладачі: Погоріла С.Г., канд.пед.наук, доцент кафедри славістичної філології, педагогіки та методики викладання; Тимчук І.М., канд.пед.наук, доцент кафедри славістичної філології, педагогіки та методики викладання; Ткаченко О.В., канд.пед.наук, асистент кафедри інформаційних систем і технологій.

Рецензент: канд.пед.наук, доцент Борщовецька В.Д.

Методика викладання у вищій школі: методичні вказівки для виконання позааудиторної роботи [для здобувачів другого (магістерського) рівня] / С.Г.Погоріла, І.М.Тимчук, О.В.Ткаченко. – Біла Церква, 2020. – 55 с.

Методичні вказівки містять короткий зміст лекційного курсу з навчальної дисципліни «Методика викладання у вищій школі», запитання та рекомендовану літературу до кожної з тем.

У виданні представлено тематику для наукових повідомлень, тестові завдання для визначення рівня сформованості готовності магістрантів до професійно-педагогічної діяльності за когнітивно-змістовим критерієм, а також діагностичні тести для виявлення готовності магістрантів до професійно-педагогічної діяльності.

Методичні вказівки призначені для здобувачів другого (магістерського) рівня.

ЗМІСТ

1. Вступ	4
2. Програмні компетентності та результати навчання	5
3. Структура курсу	6
4. Зміст лекцій	8
5. Теми наукових повідомлень	40
6. Тестові завдання для визначення рівня сформованості готовності магістрантів до професійно-педагогічної діяльності за когнітивно-змістовим критерієм	41
7. Діагностичні тести для виявлення готовності магістрантів до професійно-педагогічної діяльності	47
8. Література.	52

ВСТУП

Дисципліна «Методика викладання у вищій школі» спрямована на формування у здобувачів вищої освіти методичних компетенцій як складових професійної компетенції майбутнього викладача вищої школи шляхом опанування загально дидактичними методами навчання у ЗВО у поєднанні з сучасними технологіями та оптимальною організацією освітнього процесу.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є освітній процес та процес професійної підготовки фахівців екологічної галузі; вивчення закономірних зв'язків, що існують між вихованням та навчанням здобувачів вищої освіти у ЗВО; розробка на цій основі методологічних, теоретичних та методичних проблем становлення сучасного висококваліфікованого фахівця екологічної галузі. Предмет сучасних методів викладання у вищій школі охоплює: ЗВО як педагогічну систему; функціонування та ефективність педагогічного процесу у ЗВО; педагогічну діяльність науково-педагогічних працівників (НПП); педагогічні закономірності формування й розвитку особистості студента; процес вищої освіти й самоосвіти; форми, методи, засоби навчання; педагогічні технології; сучасні методи організації та провадження навчальної діяльності; самостійну роботу здобувачів вищої освіти ЗВО, педагогічно керовану науково-педагогічними працівниками; характеристику особистості науково-педагогічного працівника; педагогічні закономірності взаємодії науково-педагогічних працівників та здобувачів вищої освіти в освітньому процесі; студентські колективи та колективи науково-педагогічних працівників.

ПРОГРАМНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 01. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 02. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК 03. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК 06. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 07. Здатність мотивувати людей та рухатись до спільної мети.

ЗК 08. Здатність до виконання дослідницької роботи з елементами наукової новизни.

Спеціальні (фахові) компетентності (СК):

СК 03. Здатність до використання принципів, методів та організаційних процедур дослідницької та/або інноваційної діяльності.

СК 05. Здатність доводити знання та власні висновки до фахівців та нефахівців.

СК 08. Здатність до самоосвіти та підвищення кваліфікації на основі інноваційних підходів у сфері екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування.

Програмні результати навчання (РН):

РН 11. Донести професійні знання, власні обґрунтування і висновки до фахівців і широкого загалу.

РН 12. Знати принципи управління персоналом та ресурсами, основні підходи до прийняття рішень.

РН 14. Використовувати сучасні інформаційні ресурси з питань екології, природокористування та захисту довкілля.

СТРУКТУРА КУРСУ

Години (лек./с ем.)	Тема	Результати навчання	Завдання
2 / 2	Тема 1. Методика викладання у вищій школі як навчальна дисципліна. Поняття, про педагогічний процес та його структурні компоненти.	Володіти знаннями про педагогічний процес та його структурні компоненти Вміти визначати основні завдання педагогічного процесу у ЗВО та напрями підвищення його ефективності	Тематичний словник, дискусія
2 / 2	Тема 2. Методологічні основи навчання фахівців екологічної галузі. Основні форми організації навчального процесу.	Знати основні групи дидактичних методів навчання у вищій школі, форми організації навчання у ЗВО та засоби навчання. Володіти інформацією про використання інтерактивних методів, форм і прийомів навчання у ЗВО	Питання для обговорення, тести, методичні розробки, презентації.
2 / 2	Тема 3. Лекція як організаційно-методична форма навчання.	Знати основні складові лекції, особливості підготовки та організації лекції, методику і техніку читання лекції	Методична розробка, презентація; тестування
2 / 2	Тема 4. Методичні основи підготовки та проведення семінарських, практичних і лабораторних занять.	Володіти базовими вміннями підготовки та проведення практичних і лабораторних занять . Використовувати сучасні методи для підготовки та проведення практичних занять.	Тести, питання, есе, творче завдання (рейтингова шкала).
2 / 2	Тема 5. Основи педагогічного контролю та оцінювання знань у вищій школі.	Володіти знаннями про функції і принципи контролю. Знати види, форми та методи контролю та особливості оцінювання знань та вмінь студентів.	Тести, запитання для обговорення у малих групах.

	Модульна контрольна робота №1		
2 / 2	Тема 6. Соціально-психологічна характеристика студента вищого навчального закладу як об'єкта вищої освіти та професійної підготовки.	Здійснювати соціально-психологічну характеристику студента вищого навчального закладу як об'єкта вищої освіти та професійної підготовки.	Дискусія, тести, питання, есе, творче завдання (рейтингова шкала).
2 / 2	Тема 7. Науково-педагогічний працівник як суб'єкт навчально-виховного процесу.	Знати особливості науково-педагогічної діяльності (функції, зміст, система компетенцій); вимоги до особистості науково-педагогічного працівника та його професійних якостей і здібностей. Вирізняти та характеризувати типи науково-педагогічних працівників	Тестування. Дискусія «Професійно значимі якості»
2 / 2	Тема 8. Особливості педагогічного спілкування	Вміти визначати та характеризувати стилі спілкування. Знати особливості урегулювання конфліктів: основні стратегії та методи.	Методичні розробки, ситуаційні тести, презентації.

ЗМІСТ ЛЕКЦІЙ

Змістовий модуль 1. Професійно-педагогічна підготовка магістрів у ВНЗ

Тема 1.1. Методика викладання у вищій школі як навчальна дисципліна.

Поняття, про педагогічний процес та його структурні компоненти.

1.Методика викладання як навчальна дисципліна. Поняття про педагогічний процес та його структурні компоненти. Суперечності педагогічного процесу у ВНЗ.

2.Основні завдання педагогічного процесу у ВНЗ та напрями підвищення його ефективності.

3. Закономірності та принципи педагогічного процесу у ВНЗ.

4. Основні підходи до освіти, навчання та виховання студентів.

1. Поняття «методика» має давньогрецьке коріння та перекладається як шлях дослідження, теорія, вчення.

Методика – галузь педагогічної науки, що досліджує закономірності навчання певного навчального предмета. Методика виокремилася з теорії

навчання – дидактики, що вперше в повному обсязі була узагальнена великим чеським педагогом Яном Амосом Коменським у 17 ст..

У вузькому сенсі слова методика викладання – це оптимальне поєднання загальнодидактичних методів, прийомів і засобів навчання.

Ці прийоми і засоби застосовуються у таких відомих формах навчання, як лекції, уроки, семінари, практичні заняття, науково-дослідна робота, курсова робота, реферат, практика, випускна робота.

Предмет методики викладання – процес навчання тих, хто вчиться, та його закономірності.

Методика покликана забезпечити реалізацію принципів дидактики, а саме:

- зв'язок теорії з практикою;
- систематичність і послідовність;
- свідомість, активність і самостійність;
- поєднання індивідуального пошуку знань з навчальною роботою у колективі;
- поєднання абстрактного мислення з наочністю у викладанні;
- міцність засвоєння знань;
- доступність наукових знань;
- єдність навчання і виховання.

Педагогічний процес у ВНЗ – цілеспрямована, мотивована, доцільно організована, змістово забезпечена система взаємодії суб'єктів та об'єктів навчально-виховного процесу щодо підготовки студентів до професійної діяльності та суспільного життя.

Педагогічний процес у ВНЗ є складною педагогічною системою, яка складається з численних підсистем, об'єднаних між собою різними типами зв'язків. Цими підсистемами є:

- мета педагогічного процесу;
- суб'єкти педагогічного процесу;
- об'єкти педагогічного процесу;
- завдання педагогічного процесу;
- змістова складова;
- організаційна структура;
- педагогічна діяльність;
- результат.

Внутрішньою рушійною силою педагогічного процесу є суперечності:

- між висунутими вимогами пізнавального, громадянського, практичного, суспільно-корисного характеру й реальними можливостями студентів їх реалізувати;
- між вимогами щодо засвоєння програм навчання і можливостями їх реалізації у поєднанні з професійною діяльністю;
- між вимогами ринку праці і реальним станом підготовки фахівця;

- між очікуваннями студентів щодо модернізованого відповідно до вимог часу змісту навчання, активізованої методики викладання навчальних курсів і консервативністю змісту та методів навчання;
- між вимогами суспільства щодо формування в умовах фахової підготовки у ВНЗ активного, гуманістично зорієнтованого, компетентного фахівця та стану професійної підготовки студентів на засадах авторитарного, суб'єкт-об'єктного навчання та виховання.

2. Основні завдання педагогічного процесу у ВНЗ та напрями підвищення його ефективності

Мета педагогічного процесу реалізується за допомогою певних завдань:

- підготовка молодих громадян до суспільно-корисної діяльності;
- цілеспрямоване формування особистості громадянина, відданого своєму народові, із високими моральними якостями;
- озброєння студентів такою системою професійних знань, умінь і навичок, які б забезпечили ефективну практичну діяльність у певній галузі;
- забезпечення цілеспрямованого розвитку (духовного, інтелектуального, фізичного, морального) кожного студента.

Реалізація цих завдань відбувається за допомогою процесів навчання та виховання, які також є найважливішими компонентами педагогічного процесу.

Напрямами підвищення ефективності педагогічного процесу у ЗВО є:

- інтенсифікація (оптимізація) педагогічного процесу;
- гуманізація;
- демократизація;

3. Закономірності та принципи педагогічного процесу у ЗВО.

Закономірності:

- єдність виховання (самовиховання), навчання, освіти (самоосвіти) і розвитку;
- відповідність навчально-виховних впливів суб'єктів педагогічного процесу духовним потребам і пізнавальним можливостям студентів;
- моделювання (відтворення) процесів соціалізації та професійної підготовки студентів до умов діяльності.

Закономірності педагогічного процесу є стійкими тенденціями, які визначають напрями діяльності суб'єктів та об'єктів навчання й виховання у ЗВО, виявляють істотний зв'язок між причиною і наслідком.

Доречно зазначити й інші закономірності, які, на нашу думку, можуть виявлятися у педагогічному процесі ЗВО:

- зумовленість педагогічного процесу потребами суспільства й особистості;
- розвиток особистості відбувається в навчальному процесі;
- управління педагогічним процесом;
- закономірність стимулювання;
- закономірність єдності чуттєвого, логічного і практики в педагогічному процесі;
- закономірність єдності зовнішньої (педагогічної) та внутрішньої (пізнавальної) діяльності;

- закономірність єдності завдання, змісту, організаційних форм, методів і результатів виховання;
- закономірність динаміки педагогічного процесу;
- закономірність інтегрального результату педагогічного процесу;

У педагогічних закономірностях виявляються *принципи педагогічного процесу у ЗВО* – це система основних вимог до навчання і виховання, дотримання яких сприяє ефективному розв’язанню проблеми всебічного розвитку особистості майбутнього фахівця. Основними з них є:

- принцип суспільно-ціннісної цільової спрямованості педагогічного процесу;
- принцип комплексності різних видів діяльності;
- принцип колективного характеру виховання та навчання;
- принцип поєднання педагогічного керівництва з організацією спільної діяльності, а також з правом самодіяльності, творчості та ініціативності студентів у навчанні та вихованні;
- принцип естетизації студентського життя;
- принцип врахування індивідуальних особливостей студента у всьому педагогічному процесі;
- принцип свідомості, активності, самодіяльності, креативності студентів у педагогічному процесі;
- принцип наочності;
- принцип науковості;
- принцип доступності;
- принцип цілеспрямованості.

4. Основні підходи до освіти, навчання та виховання студентів

Комплексність завдань, змісту, функцій педагогічного процесу у ЗВО зумовлює доцільність його організації з використанням різних підходів.

Особистісно зорієнтований підхід до навчання, виховання, освіти студентів певною мірою ґрунтується на методологічних принципах західної гуманістичної психології: самоцінності особистості, глибокої поваги та емпатії до неї, врахування її індивідуальності.

Компетентнісний підхід виявляється у спрямованості педагогічного процесу у ВНЗ на формування компетентного фахівця, здатного якісно та продуктивно діяти у певній професійній сфері.

Системний підхід - напрям у спеціальній методології науки, завданням якого є розробка методів дослідження й конструювання складних за організацією об’єктів як систем.

Діяльнісний підхід – визнання діяльності основою, засобом і вирішальною умовою розвитку особистості (її виховання, навчання, освіти).

Аксіологічний підхід (гр. *axios* – цінний), або ціннісний, що поєднує теорію і практику. Цінності – це перевага певних смислів і побудованих на цій основі способів поведінки.

Основою орієнтації особистості в сучасному українському суспільстві є комплекс цінностей: громадянських, національних, загальнолюдських, сімейних, особистих.

Педагогічні цінності стверджуються поступово, детермінуючись політичними, соціальними, економічними умовами розвитку суспільства.

Література:

- Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. – К.: Центр навч. літератури, 2009. – 472с.
- Алексюк А.А. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія. – К., 1998.
- Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: навч.посібник. – К.: Знання, 2005.
- Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи.: навч. посібник. – К.: Академвидав», 2006.
- Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: навч. посібник. – вид. 5-те, доповнене і перероблене. – К., 2007. – 656с.
- Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання. - К., 1998. - 204с.
- Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376с.

Тема 1.2. Методологічні основи навчання фахівців екологічної галузі. Основні форми організації навчального процесу.

1.Методи навчання.

2.Засоби навчання у ВНЗ.

3.Форми організації навчання.

1. Методи навчання

Ними є способи впорядкованої взаємопов'язаної діяльності викладача та студента, спрямовані на вирішення завдань освіти, виховання і розвитку в процесі навчання.

Існують різні класифікації методів навчання.

1.Так С.П. Петровський та Е.Я. Галант поділяють їх на основі критерію джерело передачі та характер сприйняття інформації: *словесні, наочні, практичні.*

2.М.О. Данилов та Б.П. Єсипов виокремлюють певні групи методів *залежно від дидактичних завдань, які вирішуються на конкретному етапі навчання:* методи оволодіння знаннями, методи формування умінь і навичок, методи застосування отриманих знань, методи творчої діяльності, методи закріплення, перевірки знань, умінь та навичок.

3. М.М. Скаткін та І.Я. Лернер здійснюють їх класифікацію *відповідно до характеру пізнавальної діяльності об'єктів навчання із засвоєння змісту освіти:* пояснювально-ілюстративні. Репродуктивні, проблемного викладу, частково-пошукові, дослідницькі.

М.М. Фіцула на основі цілісного підходу до навчання з використанням змісту попередніх класифікацій виділяє 3 групи методів навчально-пізнавальної діяльності студентів: організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності, стимулювання та мотивації навчально-пізнавальної діяльності, контролю й самоконтролю навчально-пізнавальної діяльності.

Здійснимо характеристику груп методів, що увійшли до даної класифікації.

1.Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

Це сукупність методів, які спеціально спрямовані на передачу і засвоєння студентами знань, умінь та навичок. До них належать:

1.1.словесні методи навчання:

розповідь – послідовне розкриття викладачем змісту нового матеріалу;

пояснення – словесне тлумачення понять, явищ, принципів дій приладів, наочних посібників, слів, термінів;

лекція – усний виклад навчального матеріалу, великого за обсягом, складного за логічною побудовою;

бесіда: питально-відповідальний метод навчання.

Виокремлено такі види бесід:

- вступна;
- повідомлювальна;
- бесіда-повторення;
- контрольна бесіда .

За характером діяльності студентів у процесі бесіди виділяють 3-и її види:

репродуктивну, евристичну, катехізисну.

До словесних методів також належить дискусія. Це суперечка з обговоренням будь-якого питання; обмін думками між студентами і викладачем; сприяє самостійному, аналітичному, аргументованому мисленню. Виокремлено такі види дискусії:

- здійснюється цілою групою для спільного вирішення проблеми;
- спрямована на формування переконань молоді;

Диспут також є словесним методом навчання. Це суперечка на наукову чи суспільну тему (М. М. Фіцула).

До даної групи методів навчання також належить метод драматизації – застосовується переважно під час вивчення дисциплін гуманітарного циклу, сприяє розвитку творчих здібностей, риторичних умінь; уяви, активності студентів.

Робота з книгою – метод отримання нових знань, використовується також під час узагальнювального повторення.

1.2. Наочні методи навчання поділяються на:

- ✓ ілюстрування: ілюстрування статистичної наочності, плакатів, карт, картин, схем;

- ✓ демонстрування – демонстрування приладів, дослідів, препаратів, технічних установок.
- ✓ самостійне спостереження: інструктаж викладача; вивчення або повторення раніше вивченого.

1.3. До практичних методів навчання віднесено:

- вправи – багаторазове повторення певних дій або видів діяльності для їх засвоєння;
- лабораторні роботи призначені для вивчення в умовах ВНЗ явищ за допомогою спеціального обладнання;
- практичні роботи орієнтовані на безпосереднє використання знань у практичній діяльності;
- графічні роботи дозволяють студентам поєднувати зорове сприймання з моторною діяльністю;
- дослідні роботи - це спостереження та складання звітів щодо спостереження, звіти-огляди науково-популярної літератури.

Окремо розглядаються:

- *індуктивний метод*: спочатку викладаються факти, демонструються досліди, наочні посібники, виконуються вправи, а потім робляться узагальнення, висновки; формулюється зміст понять, законів;
- *дедуктивний метод*: спочатку повідомлюється загальне положення, закон, пропонується формула, потім – часткові випадки, конкретні завдання;
- *репродуктивні методи*: активне сприймання, запам'ятовування матеріалу, який повідомлюється викладачем (використовуються словесні, наочні, практичні методи навчання);
- *проблемно-пошукові методи*: підвищують активність студентів у навчанні (використовуються словесні, наочні і практичні методи).

1. Методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності

Це методи, спеціально спрямовані на формування позитивних мотивів учіння; стимулюють пізнавальну активність; поділяються на 2 групи:

2.1. Методи формування пізнавальних інтересів студентів (використовуються прийоми, які викликають позитивні емоції).

2.2. Методи стимулювання обов'язку і відповідальності в навчанні.

3. Методи контролю і самоконтролю – дають можливість перевірити рівень засвоєння знань, сформованості умінь та навичок студентів викладачами або самими студентами. До цієї групи методів належать: метод усного контролю; методи письмового контролю; методи тестового контролю (тести для перевірки розумової обдарованості (інтелекту) та тести для перевірки навчальної успішності).

Перевагами тестового контролю є:

- скорочення часу на перевірку;

- всі студенти знаходяться в однакових умовах, відсутність ефекту суб'єктивності;
- сприяння об'єктивності оцінки;
- дозволяє здійснити статистичну обробку результатів.

Недоліки тестового контролю:

- виявляються знання фактів, але не здібності;
- заохочується механічне запам'ятовування, а не роздум;
- витрачається багато часу на складання програми перевірки.

Програмоване опитування теж належить до третьої групи методів (за класифікацією М.М. Фіцули). Воно передбачає пред'явлення до всіх студентів стандартних вимог під час перевірки шляхом застосування однакових за кількістю і складністю контрольних завдань, запитань.

Самоконтроль – це усвідомлене регулювання студентом своєї діяльності з метою досягнення результатів, що відповідають певним нормам, правилам. Мета самоконтролю – у попередженні та виправленні помилок. *Самооцінка* – критичне ставлення студентів до своїх здібностей та об'єктивне оцінювання власних успіхів у навчанні.

Для рецензування відповідей самими студентами можна пропонувати такий план:

- ✓ тема відповіді;
- ✓ правильність викладення матеріалу;
- ✓ повнота висвітлення теми;
- ✓ послідовність суджень, логічних висновків і узагальнень;
- ✓ культура мови;
- ✓ загальна оцінка відповіді.

2. Засоби навчання у ВНЗ

Ефективність професійної підготовки студентів, продуктивність використання викладачем різних форм, методів, прийомів навчання значною мірою визначаються педагогічно доцільним вибором засобів навчання. Це сукупність предметів, ідей, явищ і способів дій, які забезпечують реалізацію завдань навчання студентів (М.М. Фіцула). Засобами навчання є різноманітні матеріали та знаряддя навчального процесу, які дозволяють успішно та за короткий час досягати мети навчання (Н.Мойсеюк).

Традиційно засоби навчання поділяють на певні групи. В основу класифікації, яку пропонуємо нижче, на нашу думку, покладена їх функція у навчальному процесі та певний інструментарій, яким послуговується педагог і використовують студенти.

Слово викладача використовується для передачі знань, формування умінь та навичок, узагальнення матеріалу, підвищення рівня навчальної мотивації студентів, здійснення усного контролю їхніх навчальних досягнень.

Навчальний підручник, навчальний посібник, дидактичний матеріал сприяють отриманню студентами нових знань; відновленню в пам'яті, повторенню

вивченого; виконанню самостійних та контрольних робіт; є посередниками між студентами і предметом вивчення навчальної дисципліни.

Навчальні та виробничі прилади, інструменти, лабораторне обладнання, моделі, макети, тренажери є засобами оволодіння студентами практичними вміннями та навичками.

Навчально-методичні посібники, методичні вказівки, методичні рекомендації, інструкції, інструктажі, положення, робочі зошити є засобами навчання, які переважно виконують методичну та організаційну функцію у процесі проведення навчальних занять практичного спрямування.

Символічні (знакові) засоби – це таблиці, рисунки, карти, графіки, діаграми, які ілюструють, аргументують та доповнюють основні положення теорії.

Складні електронні пристрої та телекомунікаційні мережі є засобами професійної підготовки майбутніх фахівців з комп'ютерних систем та мереж, з економічної кібернетики, обліку та аудиту, інженерів з електроніки та авіоніки тощо.

Засоби навчання класифікують і за рівнем складності на основі їхньої здатності замінювати дії викладача та автоматизувати дії студентів (В.Оконь, польський дидакт).

Прості засоби - ними є словесні засоби: навчальні посібники, навчальні підручники та візуальні засоби: реальні предмети, моделі, картини.

Складні засоби поділені автором даної класифікації на механічні візуальні пристрої - діаскоп, мікроскоп, кодоскоп та ін.; аудіальні засоби: програвач, магнітофон, радіо; аудіовізуальні: звуковий фільм, телебачення, відео; засоби, які автоматизують процес навчання: обладнання лінгвістичних кабінетів, інформаційні системи, телекомунікаційні мережі.

3.Форми організації навчання.

Форма організації навчання – це зовнішній прояв узгодженої діяльності викладача та студента, який виявляється у певному порядку та режимі. Форми організації навчання є соціально зумовленими і вдосконалюються з розвитком дидактичних систем. У ВНЗ існує лекційно-семінарська система організації навчання.

Основною формою є *лекція* – стрункий систематичний і системний виклад певної наукової проблеми або її частки. Лекція має відповідні дидактичні завдання: ознайомлення зі змістом, принципами, закономірностями законами, історією науки; спрямування міркувань студентів для подальшої самостійної роботи.

Вимогами до лекції є:

- її зміст має відповідати сучасним вимогам науки;
- вона має мати закінчений характер;
- повинна бути внутрішньо переконливою (аргументованою);
- має викликати інтерес у студентів до науки;
- повинна бути доступною та зрозумілою;

- має спрямовувати студентів на самостійний пошук інформації, підготовку до занять іншого дидактичного призначення.

Під час лекції мають бути враховані:

- особливості контингенту студентів;
- рівень їхньої попередньої підготовки;
- перспективність науки;
- емоційний стан аудиторії тощо.

У процесі читання лекції викладач виконує різні ролі:

- оратора;
- вченого;
- педагога;
- психолога.

У сучасних умовах навчання студентів спостерігається тенденція відходу викладачів-лекторів від традиційних (репродуктивних) методів та прийомів читання лекції, все ширше використовується методичний інструментарій, орієнтований на активізацію навчально-пізнавальної діяльності студентів, розвиток самостійності та креативності їхньої мисленнєвої діяльності. Саме цим зумовлена поява різних видів лекцій комбінованого типу. Пропонуємо їх стислі характеристики.

Лекція-бесіда (діалог з аудиторією): наявний безпосередній контакт лектора з аудиторією; спостерігається привернення уваги слухачів до найбільш важливих питань з теми та їхня активна участь у лекції. Постановка питань аудиторії, побудова міркувань викладачем здійснюється з урахуванням думок аудиторії.

Лекція-дискусія: організовується вільний обмін думками, долаються викладачем негативні установки і помилкові думки окремих студентів.

Лекція з аналізом конкретних ситуацій: подібна до попередньої, але для обговорення висувається не питання, а наводиться конкретна ситуація (усно чи фрагмент відеозапису), яка містить достатньо інформації для обговорення.

Лекція із застосуванням техніки зворотного зв'язку: постановка питань на початку лекції чи після кожного розділу.

Проблемна лекція: лекція з використанням проблемних запитань, проблемних завдань, проблемних ситуацій. Мислення студентів включається за допомогою створення проблемних ситуацій, які створюються з використанням таких прийомів:

- постановка гострих нерозв'язаних питань;
- цитування протилежних поглядів на одне і теж питання;
- звернення до життєвих явищ.

У ВНЗ, особливо в процесі викладання навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу, поширеною є така форма організації навчального процесу студентів як семінарські заняття. Дидактичною метою їх проведення є поглиблення, розширення, систематизація знань, вироблення пізнавальних умінь та формування досвіду творчої діяльності студентів. Вони сприяють підготовці

студентів до самоосвіти та розвитку творчого професійного мислення, пізнавальної мотивації та використання знань у навчанні.

Структура семінарів є різною залежно від мети їх проведення та змісту обговорюваного матеріалу.

1. *Семінар-доповідь* (за рефератом): наявні виступи доповідача, опонентів, рецензента.

2. *Семінар-розв'язання, вирішення завдань*: наявні вступне слово викладача, виступи студентів, колективне обговорення, оцінка роботи як викладачем, так і із залученням діяльності студентів.

3. *Семінар-диспут*: його компонентами є вступне слово викладача, дискусія, підведення підсумків. У сучасних умовах використовуються такі форми організації дискусій: круглий стіл, засідання експертної групи, дебати, судові засідання; у них широко використовуються такі методи: дидактичні, ділові, рольові ігри, метод драматизації.

Зміст семінарських занять у ВНЗ має бути професійно орієнтованим, забезпечувати на основі квазіпрофесійної діяльності єдність теорії та практики, формування умінь колективної творчої діяльності.

Однією з найпоширеніших форм організації професійного навчання студентів є *практичні заняття*, дидактичною метою яких є детальний розгляд окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формування умінь і навичок їх практичного застосування через індивідуальне виконання завдань. Алгоритмом методики проведення практичного заняття є: вступне слово викладача, уточнення змісту завдань, термінологічна робота; виконання студентами запланованих практичних завдань, підведення підсумків заняття.

У навчальному процесі ВНЗ використовують дві основні форми проведення практичних занять:

- *фронтальну*: після викладення на лекції теоретичного матеріалу всі студенти групи одночасно виконують одну практичну роботу на однаковому обладнанні за єдиним планом з однаковою послідовністю дій;

- *індивідуальну*: студенти групи, поділені на підгрупи, ланки, виконують різні за тематикою, змістом та планом практичні роботи; звернення викладача до такої форми організації практичного заняття зумовлена відсутністю належного матеріально-технічного забезпечення організації фронтальної практичної роботи студентів.

Ефективність практичних занять зумовлюється майстерністю викладача, яка виявляється в чіткій постановці навчальних цілей, здатності фокусувати увагу студентів на їх реалізації, здібностях проведення занять на засадах індивідуалізації та диференціації.

У системі професійної підготовки студентів ефективною формою організації навчального процесу є *лабораторне заняття*, під час якого студенти під керівництвом викладача проводять природничі або імітаційні досліди, таким чином підтверджуючи окремі теоретичні положення навчальної дисципліни.

Лабораторні роботи проводяться зі студентами у складі поділу академічної групи на підгрупи.

Література:

1. Мойсеюк Неля. Педагогіка. Навчальний посібник. 5-е вид., доповнене і перероблене. – К., 2007. – 656с.
2. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.
3. Галузинський В.М., Євтух М.Б. Основи педагогіки та психології вищої школи в Україні. – К.: Інтел, 1995. – с. 40-49.
4. Фіцула М.М. Педагогіка. – Т.: Навчальна книга – Богдан, 2002. – С. 104-160.
5. Бондар В. Дидактика. – К., 2005.

Тема 1.3. Методика підготовки та проведення лекцій у вищій школі.

1. Лекція як форма організації навчального процесу.
2. Види лекцій.
3. Методика підготовки та проведення лекції.
4. Вимоги до лектора.

Лекція як форма організації навчального заняття використовується у вищих навчальних закладах для вивчення різних предметів. Будується вона на основі інформаційно-монологічного методу подачі та пояснення матеріалу і організації пізнавальної діяльності студентів. При цьому викладач у систематизованій, доказовій і аргументованій формі словесно подає і пояснює навчальну інформацію, використовує відповідні наочні посібники, демонстраційний експеримент і інші засоби навчання.

Методичні питання класифікації лекцій, етапів їх підготовки та проведення були висвітлені у дослідженнях ряду педагогів. Особливої уваги заслуговують наукові праці А.В.Хуторського, А.М.Столяренка, В.М.Фокіна та ін.

За своєю дидактичною сутністю лекція виступає і як організаційна форма навчання - «специфічний спосіб взаємодії викладача і студентів, у рамках якого реалізується різноманітний зміст і різні методи навчання», і як метод навчання - «монологічний виклад навчального матеріалу в систематичній і послідовній формі, сконцентрований в основному навколо фундаментальних проблем науки».

Лекція - найбільш економічний спосіб передачі й засвоєння навчальної інформації, тобто мислительної культури поколінь, вміщеної в рамках педагогічних форм навчання.

Однією з особливостей лекції є можливість викладача викласти у логічно систематизованій формі великий обсяг навчальної інформації. При цьому подача наукових фактів сприяє активізації уваги, мислення студентів, збуджує інтерес і внутрішню активність думки, створює умови для подальшого більш глибокого і са-мостійного вивчення початкового матеріалу за підручником, посібником, тощо.

Під час слухання лекції у студентів формуються уміння слухати і усвідомлювати побачене і почуте, здійснювати такі важливі розумові операції як аналіз, синтез, порівняння тощо.

Основна дидактична мета лекції - забезпечення орієнтованої основи для подальшого засвоєння навчального матеріалу. Однак, в лекції є певні слабкі сторони, які обмежують її можливості в управлінні пізнавальною діяльністю студентів: відносно менша активність студентів, ніж в інших видах навчальних занять, неможливість індивідуального підходу в умовах масової аудиторії, складності зворотного зв'язку тощо.

Можна визначити місце основних функцій сучасної вузівської лекції: методологічної, виховуючої, інформаційної (освітньої), розвиваючої, орієнтуючої й організуючої.

Види лекцій. Існує декілька видів лекції як форми організації навчання, головними з яких можна вважати тематичні, серед них особливо виділяються вступна й заключна (підсумкова), оглядові й консультативні, читаються також лекційні спецкурси, а також є настановча, поточна лекції. Існують і інші за термінологією, але тотожні за змістом та призначенням з вищенаведеними класифікації лекцій: вступна, конкретизації, інтеграції навчального матеріалу, тощо.

Тематична лекція - основний вид лекції для вищої школи. У ній всебічно й систематично розкривається програмовий матеріал, виділяються провідні аспекти вивчення кожної наукової проблеми, виявляються взаємозв'язки між окремими частинами лекційного курсу.

Вступна лекція висуває й обґрунтовує основні методологічні позиції, визначає предмет і метод науки яка вивчається, зв'язок теоретичного матеріалу з суспільною практикою, особистим досвідом студентів і їх майбутньою спеціальністю.

Заключна або підсумкова лекція завершує лекційний курс, систематизує одержані знання, підводить підсумки прочитаного курсу.

Оглядова лекція передбачає систематичний аналіз центральних наукових проблем курсу, які пов'язуються з практичним досвідом слухачів, завданнями професійної діяльності. Оглядова лекція передбачає подачу навчальної інформації для поглиблення одержаних знань, приведенню їх у певну систему.

Консультативна лекція доповнює і уточнює матеріал оглядової, висвітлюючи розділи курсу, що викликають серйозні труднощі при самостійному вивченні.

Настановча лекція проводиться перед семінарами, конференціями тощо. Основне її призначення визначається необхідністю окреслити коло питань, проблем, які необхідно опрацювати, висвітлити на наступних заняттях. Основною метою *поточної* лекції є розкриття та пояснення конкретної теми, яка має великий за обсягом і складну за змістом навчальну інформацію.

Лекція вступу готує студентів до творчого розв'язання навчально-пізнавальних задач. Вона визначає подальше відношення, інтерес слухачів до предмету,

активізує їх розумову діяльність. Все це являється передумовою успішного розв'язання наступних задач навчання.

Дидактичною метою *лекції конкретизації* є поглиблене поелементне вивчення і засвоєння якого-небудь поняття, теорії. Вона характеризується великою ємкістю. Тому ведучою функцією лекції конкретизації являється інформативна. На *лекції інтеграції* відбувається подальший розвиток перетворення одержаних знань, установлення зв'язків і відношень між їх елементами. Мета таких лекцій полягає у формуванні у студентів системи знань на основі усвідомлення загальної закономірності, загального принципу, поступового переходу від часткових до більш широких узагальнень.

Узагальнююча лекція. Проводиться у заключенні розділу або теми для закріплення отриманих слухачами знань. При цьому лектор знову виділяє вузлові питання, широко використовує узагальнюючі таблиці, схеми, алгоритми, що дозволяють включити засвоєні знання, уміння і навички в нові зв'язки і залежності, переводячи їх на більш високі рівні засвоєння, допомагаючи тим самим застосування отриманих знань, умінь і навичок в нестандартних і пошуково-творчих ситуаціях.

Міні-лекція. Може проводитись викладачем на початку кожної пари протягом десяти хвилин по одному з питань теми, що вивчається.

Кіно(відео)лекція. Допомагає розвитку наочно-образного мислення у слухачів. Викладач здійснює підбір необхідних кіно-відеоматеріалів за темою. Перед початком огляду до слухачів доводиться цільова установка, в ході огляду кіно-відеоматеріалів лектор коментує події, що відбуваються на екрані.

Інструктивна лекція. Проводиться з метою організації самостійної наступної роботи слухачів по заглибленню, систематизації і узагальненню матеріалу на практичних, лабораторних заняттях.

Лекційні спецкурси звичайно виходять за рамки навчальної програми, значно розширюючи й поглиблюючи наукові знання, одержані в рамках програми, полегшують їхнє творче осмислення. Через спецкурси студенти вводяться в проблематику певної наукової школи, проходять школу творчого пошукового мислення. Найчастіше спецкурси читаються на матеріалі науково-дослідної роботи викладача.

Існує ще така класифікація лекцій за видами:

- монолекція являє собою начитування матеріалу;
- лекція за принципом зворотнього зв'язку поєднує пояснення з активним залученням слухачів;
- комбінована лекція – це читання лекції з демонстрацією дослідів, ілюстрованого, аудіо- і відеоматеріалу;
- багатоцільова лекція оснований на комплексній взаємодії окремих елементів: подача матеріалу, його закріплення, застосування, повторення і контроль;

- лекційний огляд матеріалу по тематичному циклу має підсумково-узагальнюючий характер;

- проблемна лекція – це апробація багатоваріантних підходів до рішення представленої проблеми, вона активізує особистий пошук слухачів.

Підготовку до лекції можна умовно розділити на три етапи:

1. Попередня робота. Перший етап – дослідницький процес. Лектор визначає проблему майбутнього виступу, її актуальність, практичну значимість теми, встановлює коло питань, вивчає джерела, котрі в подальшому стануть основою змісту майбутньої лекції. Відвідує консультації, лекції на аналогічні теми і т.п. На цьому етапі лектор накопичує знання.

2. Розробка змісту майбутньої лекції. Підготовка теоретичної частини виступу, відбір фактів, їх аналіз та узагальнення, вибудова логічної системи аргументації, складання плану.

3. Підготовка до лекції як до акту публічного виступу – третій етап роботи. Якщо на попередньому етапі лектор утворює продуману, композиційно оформлену, відредаговану “модель” майбутньої лекції, то на останньому він починає безпосередню підготовку до реалізації цієї “моделі” в процесі виступу перед слухачами.

Текст лекції включає в себе три частини: вступ, основну частину, висновки. Кожна частина має певну функцію.

Вступ психологічно вводить слухача в процес сприймання. Він повинен привернути увагу, забезпечити контакт лектора з аудиторією.

Вступне слово – це свого роду “гачок”, на який зачіплюють увагу слухачів. Це можна зробити, розповівши про щось цікаве, близьке для них. Розміри вступу визначаються рядом факторів: тривалістю лекції, її змістом, настроєм аудиторії тощо. Але завжди необхідно прагнути лаконічності, не затягувати вступ; 3 – 4 хвилини буває достатньо.

Основна частина. В ній головне місце відводиться викладенню основного змісту матеріалу теми, його аналізу, узагальненню висунутих положень. Для успіху лекції важливе значення має поділ матеріалу на розділи, основні питання, іншими словами – хороший план.

План головної частини повинен бути ясным і простим. Звичайно він складається з 3 – 4 розділів. Складання плану лекції – процес діалектичний: з однієї сторони, визначається коло питань, які складуть логічний виклад лекції, з іншої – відбувається постійне уточнення самого плану.

Методика рекомендує загальні правила композиційної побудови лекції.

1. Послідовність. Думки повинні бути пов’язані логічно і витікати одна з одної.

2. Посилення. Сильний початок, емоційні аргументи в середині, найсильніші – в кінці. (Сильні докази, нова інформація завжди притягують увагу).

3. Органічна єдність. Поділ на пункти повинен витікати з самого матеріалу, диктуватись ним, тобто структура повинна бути гармонічно пов'язаною зі змістом.

4. Економія засобів. Мінімум слів, фактів і доказів. Лише те, що веде до розкриття теми, з'ясуванню її суті.

Висновки. Це підсумки всьому сказаному. Кажуть, що промову слід рішуче почати і рішуче закінчити. Заключну частину слід планувати також ретельно, як і інші частини. Вони допомагають осмислити всю лекцію, чіткіше виділити її основну ідею.

Робота над формою викладу. Якість лекції визначається, в першу чергу, багатством змісту, ідейно-теоретичним рівнем, зв'язком з життям, з практикою, композиційно-логічною побудовою і переконливістю викладу. Однак для хорошої лекції має значення і форма викладу: правильність мови, її виразність, емоційність, використання засобів наочності.

Мова лектора повинна відповідати ряду вимог, невиконання яких значно знижує як інформативність лекції, так і її переконливу силу, іншими словами – якість лекції.

Посилання на авторитети – важливий елемент допоміжного матеріалу. Привести в лекції авторитетну думку спеціаліста – це питання не лише зрозумілості, але й етики оратора. Посилатись потрібно на перевірені авторитети, на авторитети в даній галузі, бажано, щоб вони були відомі слухачам, авторитетні для них. Посилання може бути в формі переказу думки або у формі дослівного цитування. Наочні посібники і технічні засоби. Інформація - це сукупність даних, фактів, які використовують для повідомлення про щось, для одержання відомостей про навколишній світ. До поняття інформації можна віднести і зміст завдань, вправ, які потрібно виконати або розв'язати.

Поряд з текстовим матеріалом лектор для більшої переконливості повинен підготувати наочні посібники до майбутньої лекції.

Початківцю можна порекомендувати проговорити лекцію вголос, тримаючи в руках конспект і намагаючись якомога менше в нього дивитись. Дуже добре, коли є слухачі: ними можуть бути ваші друзі або домашні.

Лише провівши ретельну підготовку, лектор вправі вважати, що він готовий до зустрічі з слухачами. Однак робота над лекцією на цьому етапі не закінчується. Удосконалення лекторської майстерності, підвищення якості лекції залежить не лише від підготовчої, але й від подальшої роботи лектора над прочитаною лекцією.

Література:

1. Мойсеюк Неля. Педагогіка. Навчальний посібник. 5-е вид., доповнене і перероблене. – К., 2007. – 656с.
2. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.

3. Галузинський В.М., Євтух М.Б. Основи педагогіки та психології вищої школи в Україні. – К.: Інтел, 1995. – с. 40-49.
4. Фіцула М.М. Педагогіка. – Т.: Навчальна книга – Богдан, 2002. – С. 104-160.
5. Бондар В. Дидактика. – К., 2005.
6. Лозова В.І., Москаленко П.І., Троцько Г.В. та ін. Педагогіка. Навчально-методичний посібник. – К., 1993. – 40 с.
7. Коваль Л.В., Зверева І.Ю., С.Г. Хлебнік. Соціальна педагогіка. – К., 1977.
8. Кобыляцкий И.И. Основы педагогики высшей школы. – К., 1978.

Тема 1.4. Основи педагогічного контролю та оцінювання знань у вищій школі.

1. Методи контролю і самоконтролю.
2. Поняття про ECTS – європейську систему перезарахування та накопичення кредитів.
3. Порядок призначення кредитів ECTS.

Методи контролю і самоконтролю – дають можливість перевірити рівень засвоєння знань, сформованості умінь та навичок студентів викладачами або самими студентами.

До цієї групи методів належить *метод усного контролю* (постановка викладачем питань, корекція відповідей студентами з урахуванням навчальної програми, специфіки дисципліни, що вивчається); опитування може бути індивідуальним, фронтальним, ущільненим (М.М. Фіцула); позитивне в усному опитуванні - його гнучкість; недолік – займає багато часу, збуджує нервову систему, виграють – сміливіші, кмітливіші, екстраверти; відповіді не зберігаються; *методи письмового контролю* (письмові контрольні роботи, твори, письмові заліки); переваги щодо їх використання: за короткий час можна перевірити багатьох; результати перевірки зберігаються; виявляються деталі і неточності у відповідях; недоліки: викладач витрачає багато часу на перевірку робіт.

Методи тестового контролю поділяються на:

- тести для перевірки розумової обдарованості (інтелекту);
- тести для перевірки навчальної успішності.

За дидактичним призначенням тести, що потребують конструювання відповідей, поділяються на:

- завдання, що потребують короткої і чіткої відповіді; будуються у вигляді питальних або стверджувальних речень;
- завдання, в яких потрібно заповнити пропуски.

Графічна перевірка належить також до методів контролю і самоконтролю. За її використання відповіддю студента є складена ним узагальнена наочна модель, яка відображає певні відношення (малюнки, креслення, діаграми, схеми, таблиці).

Програмоване опитування теж належить до третьої групи методів (за класифікацією М.М. Фіцули). Воно передбачає пред'явлення до всіх студентів стандартних вимог під час перевірки шляхом застосування однакових за кількістю і складністю контрольних завдань, запитань.

Самоконтроль – це усвідомлене регулювання студентом своєї діяльності з метою досягнення результатів, що відповідають певним нормам, правилам. Мета самоконтролю – у попередженні та виправленні помилок. Самооцінка – критичне ставлення студентів до своїх здібностей та об'єктивне оцінювання власних успіхів у навчанні.

Одним із ключових положень Болонської конвенції, орієнтованої на створення в Європі Єдиної зони вищої освіти, було запровадження кредитної системи. Пропонувалось обліковувати трудомісткість навчальної роботи у всіх національних системах освіти у кредитах з використанням європейської системи перезарахування кредитів – ECTS. Дана система мала стати системою накопичення.

ECTS – європейська система перезарахування та накопичення кредитів. Це один з найважливіших механізмів взаємного визнання навчальних досягнень студентів та їх кваліфікацій. ECTS була розроблена у 1989 – 1990 навчальному році у вигляді 5-річного пілотного проекту, в якому взяли участь 145 ВНЗ з таких академічних напрямів як бізнес-адміністрування, хімія, історія, інженерна механіка та медицина. Цей експеримент проводився в рамках програми «ЕРАЗМУС». У подальшому дана система була рекомендована Конференцією Ради «Forum Conference of the Higher Education Research Comitee» (Malta, 1994), Конвенцією ради Європи ЮНЕСКО з визнання кваліфікацій у вищій освіті в Європейському регіоні тощо. Європейська комісія включила ECTS до своєї програми «СОКРАТЕС».

ECTS базується на 3-х ключових елементах:

- на інформації (стосовно навчальних програм і досягнень студентів);
- на взаємній угоді (між закладом-партнером і студентом);
- на використанні кредитів ECTS (визначають навчальне навантаження для студентів).

Ці ключові елементи приводяться в дію через використання 3 основних документів:

- інформаційного пакета;
- форми заяви / навчального контракту;
- переліку оцінок дисциплін.

ECTS перш за все використовуються студентами, викладачами та закладами, які прагнуть навчання за кордоном зробити невід'ємною складовою освіти студентів.

ECTS – не регулює змісту, структури чи еквівалентності навчальної програми – це питання якості, яка має визначатись самими навчальними

зкладами для укладання двосторонніх чи багатосторонніх угод про співпрацю. ECTS забезпечує прозорість і сприяє визнанню освіти.

Повне визнання навчання означає, що його період за кордоном (включаючи різні форми оцінювання) замінює порівнюваний період навчання у місцевому ВНЗ (включаючи всі форми оцінювання). Однак зміст погодженої програми навчання може відрізнятись.

ECTS дає можливість для подальшого навчання за кордоном. З ECTS студент може віддати перевагу тому, щоб залишитись у закордонному закладі – можливо, для отримання вищого ступеня, чи перейти до іншого ВНЗ.

Щоб навчання за кордоном визнавалось, головну роль повинні відігравати координатори ECTS, оскільки їхнє основне завдання – займатись навчальними та адміністративними аспектами ECTS.

Обґрунтовано основні умови користування ECTS. Система ECTS буде використовуватись успішно, коли у цьому процесі участь буде добровільною, прозорою, гнучкою; коли пануватиме клімат взаємної довіри. Повинен бути створений спеціальний штат із використання ECTS.

Кредити ECTS є числовим еквівалентом оцінки (від 1 до 60), яка призначена для розділів курсу з метою здійснення характеристики навантаження студента для завершення вивчення курсу. Кредити окреслюють обсяг роботи студента під час навчання у ВНЗ (лекції, семінарські, практичні заняття, консультації, виробнича практика, самостійна робота, іспити, заліки). Тобто, кредитами охоплюється вся робота студентів, не лише аудиторна.

Кредити – це відносна міра навчального навантаження студента, котра визначає, яку частину займає один блок дисципліни в загальному річному навантаженні. В ECTS – річне навчання складає 60 кредитів; семестр – 30 кредитів; триместр – 20 кредитів.

Призначення кредитів ECTS – функціональне: якщо, наприклад, в Україні студенту за рік треба нарахувати 120 кредитів за рік – то він змушений удвічі більше працювати, ніж закордонний студент.

Кредити призначаються усім наявним розділам курсу – обов'язковим та факультативним (тобто нормативним та варіативним). Виділяються вони і на дипломний проект, кваліфікаційну роботу, виробничу практику, оскільки ці «розділи» є офіційною частиною з присвоєння відповідного кваліфікаційного рівня. Курс вищого за складністю рівня не повинен містити в собі більше кредитів ECTS, ніж той, що є легшим за складністю.

Кредити ECTS визначаються загальною кількістю годин, відведених на вивчення дисципліни. Між ними та аудиторним часом вивчення дисципліни існує зв'язок: але до кредитів, відведених на аудиторне навчання, мають бути доданими і кредити, відведені на позааудиторну роботу.

Студентам, які успішно навчаються, присвоюються кредити. Не можуть бути вони присвоєні тим особам, які просто відвідували заняття чи проводили час за кордоном. Студенти мають пройти процедуру оцінювання, визначену у

відповідному закладі освіти. Процедура оцінювання має проводитись у різних формах: письмово-усні іспити, курсові роботи; презентації на семінарських заняттях, виконання індивідуальних завдань та ін.

Повне визнання освіти передбачає:

– період навчання за кордоном замінює порівнюваний період навчання вдома;

– закордонні форми оцінювання замінюють форми оцінювання у місцевому закладі.

(Досвід програми «Еразмус» свідчить, що більшість ВНЗ гарантують своїм студентам повне визнання навчання).

Студенти, які навчались у закордонному ВНЗ, мають пройти процедуру перезарахування кредитів ECTS. Місцеві і закордонні заклади готують інформацію та обмінюються переліком оцінок з дисципліни («Перелік оцінок дисциплін») для кожного студента, який бере участь у ECTS до і після навчання за кордоном. Копії цих переліків додаються до особової справи студентів. Місцевий ВНЗ визнає загальну суму кредиту, одержану його студентами у закладах-партнерах за кордоном.

Література:

1. Вища освіта України і Болонський процес: Навчальний посібник. За заг. ред. В.Г. Кременя. – Т.: Навчальна книга. – Богдан, 2004.

2. Впровадження ECTS в українських університетах: Методичні матеріали. Темпус-проект: «Львівська політехніка», 2006. – 55 с.

3. Франція у європейському просторі вищої освіти / Упор. Г.Г. Крючков, В.Б. Бурбело. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2005. – 169 с.

4. Дмитриченко М.Ф. Вища освіта і Болонський процес: Навчальний посібник. – К.: Знання України, 2006. – 440 с.

Змістовий модуль 2. Психолого-педагогічні особливості процесу викладання у вищій школі

Тема 2.1. Соціально-психологічна характеристика студента вищого навчального закладу як об'єкта вищої освіти та професійної підготовки

1. Студент як суб'єкт та об'єкт навчальної діяльності

2. Стадії професіоналізації особистості студента

3. Класифікація об'єктів професійної підготовки

Студент (від лат. *studens*, від *studio* – навчаюсь) – той, хто навчається у ВНЗ. В Україні студентами відповідно до Закону України «Про вищу освіту» називають осіб, які здобувають професійну освіту за відповідним напрямом, спеціальністю, за освітньо-кваліфікаційними рівнями молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр у вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації: технікумах, коледжах, інститутах, академіях, університетах за

такими освітніми рівнями: неповна вища освіта, базова вища освіта, повна вища освіта.

Студент вищого навчального закладу формується як майбутній фахівець у різних видах діяльності. *Діяльність* – це система взаємодії суб'єкта зі світом, що постійно змінюється і в процесі якої формується, втілюється в об'єкті психічний образ та реалізуються відносини суб'єкта (А.В. Петровський). Навчальна активність студента реалізується у педагогічній діяльності, яка має *структуру*, характерну будь-якому виду діяльності: мета, суб'єкт, об'єкт, сукупність дій та операцій, результат. Однак її *зміст* є особливим, що детермінується специфікою мети педагогічної діяльності: формування компетентнісного, здатного до постійного професійного самовдосконалення та особистісного самовизначення фахівця; оригінальністю змісту способів виконання дій та операцій, за допомогою яких реалізується даний вид діяльності: це студентоцентровані способи та прийоми передачі системи професійних знань, умінь і навичок.

Студент є об'єктом педагогічної діяльності, оскільки саме на нього спрямована пізнавальна, практична, творча, емоційно-оцінна активність науково-педагогічного працівника – суб'єкта цієї діяльності. Однак, на відміну від інших видів діяльності, саме змістово-методичною активністю педагога він поступово перетворюється на суб'єкта – рівноправного учасника процесу професіоналізації.

Навчальну діяльність студентів визначають три основних *типи мотивів*:

- мотивація досягнення;
- пізнавальна мотивація;
- професійна мотивація.

Основою навчальної діяльності є другий тип мотивації, оскільки він відповідає самій природі мисленнєвої діяльності людини; вона виникає у проблемній ситуації і розвивається за умови правильної взаємодії та стосунків студентів і викладачів. У навчанні мотивація досягнення підкоряється пізнавальній та професійній мотивації. Завдання викладача щодо формування студента як суб'єкта навчальної діяльності полягає в необхідності навчити його умінню планувати, організовувати свою діяльність. Зразок виконання цих дій має демонструвати сам викладач.

Ефективною є дана діяльність за особистісно зорієнтованого підходу до навчання студентів.

2. Стадії професіоналізації особистості студента

У процесі навчання у вищому закладі освіти студент поступово набуває досвіду професійної діяльності. Однак успішність цього процесу визначається не лише системою заходів та впливів на особистість студента в умовах фахової підготовки, вона зумовлюється й результатами цілеспрямованої діяльності з вибору професії, що доведено не лише нашою власною практикою спостереження за абітурієнтами, а й ученими, фахівцями з психології

професійної діяльності. Професіоналізація (за Є.А. Климовим) має такий поетапний вигляд.

1. Оптація (12-17 років) – період вибору професії та навчально-професійного закладу.
2. Професійна підготовка (15-23 роки) – оволодіння професійними знаннями, вміннями та навичками.
3. Фаза інтерналу (18-23 роки) – набуття професійного досвіду.
4. Майстерність (23-35 років) – кваліфіковане виконання трудової діяльності.
5. Фаза авторитету (35-55 років) – досягнення професіоналом високої кваліфікації.
6. Наставництво (55-60 років) – передавання професіоналом свого досвіду.

За рубежом широке визнання отримала періодизація Дж. Сьюпера, який виділив 5 основних етапів професійної зрілості.

1. Ріст – розвиток інтересів, здібностей (0-14 років).
2. Дослідження – апробація своїх сил (14-25 років).
3. Ствердження – професійна освіта та зміцнення своїх позицій у суспільстві (25-44 роки).
4. Підтримування – формування стійкого професійного статусу (45-64 роки).
5. Спад – зниження професійної активності (65 років і більше).

Найбільш використовуваною протягом останнього десятиріччя є періодизація професіоналізації Ю.П. Поваренкова. Автор даної класифікації основними критеріями професіоналізації визначає професійну продуктивність, професійну ідентичність, професійну зрілість.

Контекстно-компетентнісна парадигма професійної освіти обґрунтована А.А. Вербицьким. Її особливістю є те, що до дидактичних перетворень змісту навчальних дисциплін додається й інше джерело – майбутня професійна діяльність у вигляді моделі діяльності фахівця.

Основною одиницею контекстно-компетентнісного навчання є проблемна ситуація. У контекстному навчанні виділяють три основні *форми діяльності студентів*:

- базова: навчальна діяльність академічного типу (наприклад, інформаційна лекція), на проблемній лекції чи семінарі-дискусії вже намічаються предметний та соціальний контексти професійної діяльності;
- квазіпрофесійна: моделюються умови, зміст, динаміка виробництва, стосунки зайнятих у ньому людей;
- навчально-професійна: студент виконує реальні дослідницькі та практичні функції: підготовка курсових, дипломних робіт, участь у виробничій

практиці; відбувається процес трансформації навчальної діяльності у професійну.

3. Класифікація об'єктів професійної підготовки

У педагогічній психології, педагогіці та психології вищої школи існують різні класифікації студентів як об'єктів навчально-виховного процесу в системі професійної підготовки. Основними критеріями формування таких типологій є їхнє ставлення до навчання, до майбутньої професії, система життєвих цінностей і установок.

З огляду на ставлення до навчання виокремлюють такі групи студентів.

1. Серйозні студенти, які прагнуть до всього нового, незалежно від галузі знань.

2. Студенти, які захоплюються однією галуззю знань, мають глибокі знання в цій галузі, багато читають, стежать за новинками, усвідомлюючи водночас, що необхідно знати й інші дисципліни, оволодівати професією.

3. Студенти, які, надавши перевагу певній дисципліні і маючи з цієї дисципліни глибокі і ґрунтовні знання, нехтують усіма іншими.

Наявність спеціальних здібностей, схильність до певного виду діяльності, ґрунтовність та спеціалізованість допрофесійної підготовки, усвідомленість потреби соціально значимого вибору майбутньої професії формують у майбутнього студента ставлення до обраного фаху. Саме за цим критерієм *В.Т. Лісовський виокремлює такі типи студентів.*

1. «Гармонійний». Обирає свою спеціальність усвідомлено. Сумлінно навчається, бере активну участь у науковій і суспільній роботі. Розкутий, вихований, товариський.

2. «Професіонал». Обирає спеціальність за покликанням, наполегливий у навчанні. Однак не цікавиться науково-дослідною роботою. Бере активну участь у всіх студентських заходах, сумлінно виконує доручення. У колективі його поважають, але знають, що основним для нього є успішне навчання.

3. «Академік». Обрав спеціальність усвідомлено. Вчиться тільки на «відмінно». Орієнтований на навчання в аспірантурі, тому багато часу приділяє науково-дослідній роботі, іноді на шкоду іншим заняттям.

4. «Громадський працівник». Йому властива яскраво виражена схильність до суспільної роботи, що, як правило, негативно позначається на навчальній і науковій діяльності. Упевнений, що професію обрав правильно.

5. «Аматор мистецтва». Навчається, як правило, добре, однак науковою роботою не цікавиться. Його інтереси спрямовані на сферу літератури і мистецтва.

6. «Старанний». Обрав спеціальність не цілком усвідомлено. Вчиться сумлінно, докладаючи максимум зусиль, хоча не має особливих здібностей.

7. «Середняк». Вчиться «як вийде», не докладаючи жодних зусиль, і пишається цим. Його принцип: «Одержу диплом і буду працювати не гірше за інших». Обрав професію, не замислюючись.

8. «Розчарований». Студент, як правило, здібний, але не має інтересу до обраної спеціальності. Однак знає, що мусить закінчити навчальний заклад.

9. «Ледар». Вчиться слабо, не докладаючи жодних зусиль. Цілком задоволений собою. Про своє професійне покликання серйозно не замислюється, у науково-дослідній і суспільній роботі участі не бере

10. «Творчий». Такому студентові притаманний творчий підхід до будь-якої справи: навчання, суспільна робота, дозвілля. Однак заняття, які потребують посидючості, акуратності, виконавчої дисципліни, його не захоплюють.

11. «Богемний». Як правило, успішно навчається на так званих престижних факультетах. Прагне до лідерства в товаристві таких, як він. До інших студентів ставиться зневажливо. «Про все» чув, хоча знання його вибіркові.

Студент ВНЗ є учасником не лише навчально-виховного процесу. Його активність може виявлятися у науково-дослідній, громадській, культуротворчій діяльності. Формування особистості та фахівця здійснюється на основі принципів науковості, соціальної спрямованості, культуровідності, що, у свою чергу, дозволило, на наш погляд, *Б. Ананьєву виокремити такі 6 типів студентів.*

1. Відмінно навчається з профільних, загальнотеоретичних, суспільних дисциплін. Займається науково-дослідною роботою. Має високу культуру. Бере активну участь у громадській роботі. З колективом пов'язаний різнобічними інтересами.

2. Добре навчається. Здобуття спеціальності вважає єдиною метою навчання у вищому навчальному закладі. Суспільними дисциплінами цікавиться у межах програми. Пов'язаний з колективом навчальними і професійними інтересами. Бере активну участь у громадській роботі. Викладачі та товариші вважають його хорошим студентом.

3. Відмінно встигає у навчанні, розглядає науку як основну сферу інтересів та діяльності. Виявляє цікавість до суспільних наук як засобу пояснення дійсності і власної поведінки. Має високу загальну культуру. Активний у громадській діяльності, з колективом пов'язаний широкими науковими інтересами. Студенти цього типу – майбутні учені. Деякі з них займаються лише наукою, всі інші заняття вважають марною тратою часу. Саме про них кажуть «раціональність ХХІ століття».

4. Добре навчається, цікавиться суспільними науками; науково-дослідною роботою, як правило, не займається. Загальна культура обмежена професійними інтересами. Активний у громадській роботі і в житті колективу, інтереси якого розглядає як власні. Його поважають за чесність, принциповість, єдність слова і справи.

5. Встигає у навчанні з усіх дисциплін. Науково-дослідною роботою не займається. Розглядає спеціальність і культуру як основну сферу своїх інтересів і діяльності. У суспільному, громадському житті не бере активної участі. З колективом його поєднують культурні та розважальні інтереси. Серед студентів він – визнаний ерудит, знавець сучасного мистецтва.

6. Має низьку успішність. Науково-дослідною роботою не займається. Пасивний у громадському житті. Відпочинок і розваги розглядає як основну сферу своєї діяльності. З колективом пов'язаний здебільшого інтересами відпочинку. Вважає себе «оригіналом», іноді морально нестійкий. До вищого навчального закладу вступив тому, що це «модно». До своєї професії байдужий і вважає її лише джерелом існування. Навчається з мінімальним зусиллям; де є можливість, використовує шпаргалку.

Залежно від ставлення студентів до професійного навчання і громадської роботи, за їхньою соціальною активністю та позанавчальними інтересами Л.Г. Подоляк та В.І. Юрченко виокремлюють такі типи студентів.

1-ий тип: студенти, яким притаманний комплексний підхід до мети та завдань професійного навчання.

2-ий тип: студенти, які чітко орієнтуються на вузьку спеціалізацію; хоча пізнавальна діяльність студента й виходить за межі навчальної програми, проте, на відміну від першого типу, якому притаманне подолання рамок навчальної програми нібито в ширину, цей вихід здійснює в глибину.

3-ій тип: цю групу складають студенти-лідери та нероби; до вищої школи вони прийшли за вимогою батьків, «за компанію» з товаришем або щоб не йти працювати чи служити в армії.

Емпіричні дослідження, проведені зі студентами педагогічних ВНЗ, дозволили Л.Г. Подоляк та В.І. Юрченку представити ідеального студента:

- очима студентів: той, хто звільнений від шкільних стереотипів;
- очима викладачів: уміє вчитись; розсудливий; самостійний (самоконтроль, самоорганізація); творчий (мислить творчо); має інтерес до науки.

Водночас результати даних досліджень допомогли авторам створити оригінальну типологію об'єктів навчальної діяльності, запропоновану самими студентами.

1. Відмінники – «зубрили».
2. Відмінники – «розумні».
3. Студенти – «трудівники».
4. «Випадкові».
5. Студент – «трутень».

Для створення нових класифікацій студентів ученими зі сфери педагогіки та психології вищої школи, викладачами ВНЗ, студентами можуть бути використані такі роботи: І. Кант «О темпераменте», Р. Мейли «Черты личности»; «Факторный анализ личности», Й.Ф. Лазурский «Классификация личностей»,

К.Г. Юнг «Психологический типы», К. Леонгард «Акцентуированные личности», Э. Шостром «Манипулятивные характеры» та ін.

В.М. Галузинський та М.Б. Євтух, автори першого в Україні навчального посібника з педагогіки та психології вищої школи, пропонують для дослідження індивідуально-психологічних особливостей студентів використовувати й результати досліджень із соціоніки. Соціонічний тип відносин набуває досконалішого значення у міру зростання зрілості людини. До того ж, диз'юнкція двох типів вкладає усю класифікацію у певні логічні рамки: екстраверт або інтраверт; сенсорний або інтуїтивний типи; етик або логік; раціональний або ірраціональний типи. Таким чином, складається в соціоніці класифікаційна характеристика усіх 16 типів, кожному з них присвоюється псевдонім-прототип.

1. «Дон Кіхот» – інтуїтивно-логічний екстраверт (або «Новатор»).
2. «Дюма» – сенсорно-етичний інтроверт (або «Художник»).
3. «Гюго» – етико-сенсорний екстраверт (або «Продавець»).
4. «Декарт» – логіко-інтуїтивний інтроверт (або «Вчений»).
5. «Гамлет» – етико-інтуїтивний екстраверт (або «Педагог»).
6. «Горький» – логіко-сенсорний інтроверт (або «Піклувальник»).
7. «Македонський» – сенсорно-логічний екстраверт (або «Заохочувач»).
8. «Єсенін» – інтуїтивно-логічний інтроверт (або «Шукач»).
9. «Цезар» – сенсорно-етичний екстраверт (або «Політик»).
10. «Бальзак» – інтуїтивно-логічний інтроверт (або «Творець»).
11. «Джек Лондон» – логіко-інтуїтивний екстраверт (або «Фельдмаршал»).
12. «Драйзер» – етико-сенсорний інтроверт (або «Охоронець»).
13. «Холмс» – логіко-сенсорний екстраверт (або «Адміністратор»).
14. «Доктор Ватсон» – етико-інтуїтивний інтроверт (або «Письменник»).
15. «Гекслі» – інтуїтивно-етичний екстраверт (або «Журналіст»).
16. «Габен» – сенсорно-логічний інтроверт (або «Майстер»).

Кожен з цих типів має виразні особливості, але в сукупності вони складають характерні, типологічні стосунки: стосунки доповнення, стосунки активації, «дзеркальні» стосунки, тотожні стосунки, стосунки повної протилежності, квазітотожності, стосунки Супер Его, ділові стосунки, міражні стосунки, конфліктні стосунки, стосунки соціального замовлення; стосунки соціального контролю або ревізії; родинні стосунки.

Література:

1. Закон України «Про вищу освіту» – К., 2002. – 36 с.
2. Вітвицька С.С. Студент як об'єкт – суб'єкт педагогічної діяльності // Вітвицька Світлана Сергіївна. Основи педагогіки вищої школи. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – С.98.
3. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи. Навчальний посібник / М.М. Фіцула. – 2-е вид., доп. – К.: Академвидав, 2010. – 456 с.

4. Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. Психологія вищої школи: Підручник. 2-ге вид. – К.: Каравела, 2008. – 352 с.

5. Чернілевський Д.В., Томчук М.І. Педагогіка та психологія вищої школи: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Вінниця: Вінницький соціально-економічний інститут університету «Україна», 2006. – 402 с.

6. Основи педагогіки та психології вищої школи в Україні. Навчальний посібник / Галузинський В.М., Євтух М.Б. – Київ: ІНТЕЛ, 1995. – 168 с.

Тема 2.2. Науково-педагогічний працівник як суб'єкт навчально-виховного процесу

1. Вимоги до особистості науково-педагогічного працівника та його професійних якостей і здібностей.

2. Типологія особистості науково-педагогічних працівників.

1. Інтегративність структури науково-педагогічної діяльності, її багатофункціональність зумовлюють наявність системи вимог до особистості науково-педагогічного працівника та його професійних здібностей. Основними з них є:

- активна громадянська позиція;
- високий рівень ерудиції;
- досконале володіння змістом навчальної дисципліни;
- майстерність володіння методикою викладання та управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів;
- знання педагогіки та психології;
- гуманістична спрямованість;
- розвиненість педагогічних здібностей.

І.А.Зязюн та інші автори підручника з педагогічної майстерності виокремлюють шість провідних педагогічних здібностей: комунікативність; перцептивні здібності; динамізм особистості; емоційна стабільність; оптимістичне прогнозування; креативність.

Професійно та особистісно значущими властивостями науково-педагогічного працівника є:

- сформованість навичок володіння нормативним мовленням та розвиненість мислення (мислення має бути педагогічним
- здатність застосовувати знаннявий досвід для вирішення педагогічних завдань та розв'язання педагогічних ситуацій);
- оптимістичність;
- педагогічний такт;
- вимоглива доброта (Н.Кічук).

2. Типологія особистості науково-педагогічних працівників

Основним критерієм типології особистості педагога, зокрема і науково-педагогічного працівника, є його установка на професію. Від цього залежить той чи інший тип його професійно-рольової поведінки, а отже, і тип особистості. *Зарубіжні вчені виділяють за цим критерієм у загальних рисах три типи педагогічних працівників.*

1. Педагог прагне насамперед розвивати особистість вихованця, спираючись на емоційний та соціальний фактори.
2. Педагог зацікавлений лише в розумовому розвитку вихованців.
3. Педагог творчий.

Зазначені типи педагогів рідко зустрічаються в чистому вигляді, доцільно говорити лише про домінуючі риси.

Дж.Б.Керол виділяє інші типи, також пропонуючи антиподи. З одного боку: «консерватор – традиціоналіст», абсолютно впевнений у тому, що все робить найкращим чином і не бажає, щоб яке-небудь втручання з боку найінноваційніших дослідників зіпсувало випробувані ним прийоми. З іншого боку: «вразливий авантюрист», який піддається будь-якій моді і «перепробує все на світі». Підтипом виділено «любителя технічних удосконалень», який відчуває невгамовний потяг до різних навчаючих машин. Основна ж кількість педагогів знаходяться між цими полюсами.

Література:

- 1.Зеер Э.Ф. Психология профессионального образования: Учебник. – М.: Изд. Центр «Академия», 2009. – 378с.
2. Кічук Н.В. Творча особистість вчителя: теоретичні засади формування: Навч. посібн. – Ізмаїл. держ. пед. ін-т: МПП «Прантмайстер», 1999 р.
- 3.Волкова Н.П. Педагогіка. – К.: Академія, 2002 – 575 с.
- 4.Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи. – К.: Центр навч. літератури, 2009 – 471 с.
- 5.Педагогічна майстерність / За ред. І.А.Зязюна. – К.: Вища школа, 1997 – 349 с.
- 6.Педагогічна творчість і майстерність. Хрестоматія. – К., ІЗМН, 2000 – 168 с. (Укл. Н.В. Гузій).

Тема 2.3. Особливості педагогічного спілкування. Комунікативні бар'єри в системі «викладач-студент», причини їх появи та шляхи уникнення.

1. Поняття про педагогічне спілкування, його особливості та види
2. Стиль педагогічного спілкування
3. Комунікативні бар'єри при взаємодії викладача та студентів. Малоефективні моделі педагогічного спілкування

Педагогічне спілкування є одним із видів професійного спілкування. Воно виступає як інструмент впливу. Тому звичайні умови і функції спілкування одержують тут додаткове «навантаження», оскільки з аспектів загальнолюдських перетворюються на компоненти професійно-творчі. Таким чином сам процес спілкування викладача зі студентами виступає як важлива професійна категорія педагогічної діяльності.

Професійно-педагогічне спілкування – це система (прийоми і навички) органічної соціально-психологічної взаємодії педагога і вихованців, змістом якої є обмін інформацією, здійснення виховного впливу, організація взаємовідносин з допомогою комунікативних засобів. Педагог є активатором цього процесу, організовуючи його та управляючи ним.

Спілкування у педагогічній роботі виступає як:

1. засіб вирішення навчальних завдань;
2. як соціально-психологічне забезпечення виховного процесу;
3. як засіб взаємовідносин педагога та вихованців, що забезпечують успішність навчання і виховання (В.А.Кан-Калик).

Особливості педагогічного спілкування полягають у його багатогранності та поліфункціональності. Воно забезпечує:

- обмін інформацією і співпереживання (комунікативний аспект спілкування);
- пізнання особистості і самоствердження (перцептивний аспект спілкування);
- продуктивну організацію взаємодії (інтеракція).

Специфіка педагогічного спілкування полягає в тому, що за статусом його учасники виступають з різних позицій: педагог організовує взаємодію; вихованець сприймає її і включається в неї. Перед викладачем постає завдання допомогти вихованцеві стати активним співучасником педагогічного процесу, забезпечити умови для реалізації його потенційних можливостей, тобто забезпечити суб'єкт-суб'єктивний характер педагогічних стосунків.

Ознаки педагогічного спілкування, організованого на суб'єкт-суб'єктивних засадах.

1. Особистісна орієнтація співрозмовників – готовність його бачити і розуміти; самоцінне ставлення до іншого.
2. Рівність психологічних позицій співрозмовників.
3. Проникнення у світ почуттів і переживань, готовність стати на точку зору співрозмовника.
4. Використовуються нестандартні прийоми спілкування, що є наслідком відходу від суто рольової позиції вчителя (Характеристика цих ознак зроблена за підручником з пед. майстерності за ред. І.А.Зязюна).

Суб'єкт-суб'єктивний характер педагогічного спілкування – принцип його ефективної організації, що полягає у рівності психологічних позицій, взаємній гуманістичній установці, активності педагога та вихованців, взаємопроникненні їх у світ почуттів та переживань, готовності прийняти співрозмовника, взаємодіяти з ним» (Л.А. Петровська).

Можна аналізувати основні види педагогічного спілкування залежно від того, реалізовано чи нереалізовано принципи суб'єкт-суб'єктивної взаємодії.

1. *Особистісно зорієнтоване*: педагогічне спілкування, за якого педагог виконує нормативно задані функції з виявом особистісного ставлення, почуттів. Головна мета впливу – розвиток вихованців. Такий педагог може бути окреслений через відповідний психологічний портрет:

- він відкритий і доступний кожному вихованцеві, не викликає страху в них, даючи можливість висловлювати їм свої думки та почуття, відвертий у своїх поглядах;
- демонструє вихованцям цілковиту до них довіру, не принижує їхньої гідності;
- щиро цікавиться життям вихованців, не байдужий до їхніх проблем, справедливий;
- емпатійний;
- надає вихованцям реальну допомогу (І. А. Зязюн та ін.).

В.О.Сухомлинський, аналізуючи вчителя-педагога, зазначав, що найголовніше у нього – потенціал його цінностей: спрямованість на людину, здатність поважати іншого, любити.

2. *Функціонально-рольове*: суто ділове, стандартизоване, обмежене вимогами рольової позиції, головна мета педагога за такого виду спілкування – забезпечити виконання певних дій; особистісне ставлення до вихованця не виявляється і не враховується.

Педагогічне спілкування може бути диференційовано й за іншими ознаками:

- *за безпосередністю взаємодії*: контактне - дистантне (опосередковане, за дистанційної форми навчання);
- *за кількістю учасників*: індивідуальне, групове, масове;
- *за особливостями використання засобів взаємодії*: вербальне, невербальне;
- *залежно від контингенту спілкування*: міжособистісне (індивідуальне), особистісно-групове, міжгрупове;
- *залежно від спрямованості*: соціально-орієнтоване (спрямованість на суспільні відносини); предметно орієнтоване (спрямоване на сумісну діяльність); особистісно зорієнтоване (спрямоване на встановлення міжособистісних стосунків);

- *за способом реалізації*: формальне (регламентоване, зумовлене соціальним статусом учасників взаємодії; неформальне (зумовлене особистісними стосунками, що виникли між співрозмовниками);
- *за тривалістю*: короткотривале (виникає ситуативно і обмежується розв'язанням конкретного завдання (консультація викладача перед іспитом); довготривале (регулярне спілкування).
- *за завершеністю*: завершене (спілкування з повним завершенням теми взаємодії з позиції всіх учасників взаємодії); незавершене (спілкування передбачає продовження теми спілкування, перерваної через об'єктивні чи суб'єктивні причини).

Викладач у спілкуванні зі студентами може займати певні позиції. Відповідно до «Я-концепції» Е. Берна, людина при взаємодії з іншими може обирати одну із трьох позицій: дорослого, батька, дитини.

1. *Позиція батька у спілкуванні*: педагог демонструє незалежність, впевненість, навіть агресивність; прагне взяти всю відповідальність на себе.

2. *Позиція дорослого у спілкуванні*: педагогом демонструється коректність, стриманість, вміння зважати на ситуацію, розуміти інтереси студентів і розподіляти відповідальність між усіма.

3. *Позиція дитини у спілкуванні*: педагог виявляє залежність, підпорядкованість, невпевненість, небажання брати відповідальність на себе.

В.А. Кан-Калик ці позиції назвав пристосуваннями та прибудовами. *Пристосування в педагогічному спілкуванні* – це система психологічних, мімічних, мовних, рухових прийомів для організації структури спілкування, що адекватна завданню, яке розв'язується. Використовується «м'язова змобілізованість», прибудови, зміна тональності мовлення, дистанції, форми взаємодії. Прибудова – мимовільне пристосування людиною свого тіла для впливу на зовнішній об'єкт, щоб підпорядкувати його своїм потребам. П.М.Єршов, теоретик театру, використовував це поняття для аналізу 3-х видів впливу на людину.

«Прибудова знизу» – властива педагогам, які самі звикли підкорятися, є соціально не захищеними. «Прибудовуючись» у спілкуванні, вони пояснюють, очікуючи розуміння, підбадьорюють, просять.

«Прибудова згори» властива тим людям, які звикли давати вказівки. Вони самостійні, самовпевнені. Прибудовуючись згори, вони не цікавляться, чи їх слухають, докоряють, диктують, наказують.

«Прибудова поруч» – дія нарівні, людина за такої позиції пізнає, стверджує.

Стиль педагогічного спілкування – усталена система способів та прийомів, які використовуються педагогом для встановлення взаємодії. Особливості стилю визначаються особистісними якостями педагога та параметрами ситуації взаємодії. В основі стилю – ставлення педагога до вихованців та володіння ним організаторською технікою. Таке ставлення (за Н.А. Березовим та

Я.Л.Коломинським) може бути: *активно-позитивним, пасивно-позитивним, негативне ставлення.*

Ставлення педагога до вихованців визначає найзручніші для нього способи організації вихованців: або він захоплює власним прикладом, або вміло радиться з приводу справи, або ж наказує зробити. Складником стилю спілкування, крім ставлення, є стиль керівництва (авторитарний, демократичний, ліберальний).

В.А.Кан-Калик виділяє 5 головних стилів педагогічного спілкування.

1. Спілкування на основі захоплення спільною творчою діяльністю.
2. Стиль педагогічного спілкування, що базується на дружньому ставленні.
3. Спілкування – дистанція.
4. Стиль спілкування.
5. Стиль спілкування – загравання.

Ефективним педагогічним спілкуванням є така взаємодія, наприклад, викладача та студентів, коли вони однаково тлумачать та сприймають те, що повідомляють одне одному; коли поведінка комунікантів відповідає взаємним очікуванням. Це можливо, насамперед за умови, коли в педагога є сформованими комунікативні уміння, які виробляються на основі комунікативних здібностей та певних особистісних рис, що є значимими для спілкування: комунікабельність, контактність (кількість, частота, інтенсивність контактів у групі), високий інтерес до інших людей, діалогічність, ініціативність, товарицькість, відсутність тривожності та упередженості, оптимізм, артистизм, передбачливість поведінки інших людей. Підґрунтям для розвитку цих рис є спостережливність, гуманність, об'єктивність сприйняття оточуючих.

Педагогові доречно володіти знаннями про *неефективні моделі спілкування*, щоб не допускати при взаємодії зі студентами можливості їх створення.

- ✓ «Монблан»: педагог підноситься над студентами як гірська вершина. Він відірваний від них, нехтує їхніми інтересами та взаєминами з ними.
- ✓ «Китайська стіна»: педагог постійно наголошує на своїй перевазі над студентами, виявляє до них зневажливе ставлення.
- ✓ «Локатор»: спостерігається вибірковість викладача у встановленні взаємовідносин зі студентами.
- ✓ «Робот»: педагог є статичним у стосунках зі студентами: цілеспрямовано і послідовно діє на підставі інструкції, нормативу, програми.
- ✓ «Я сам»: педагог є головною дійовою особою, часто цим гальмуючи ініціативність та самостійність і творчість студентів.
- ✓ «Гамлет»: педагог невпевнений у собі, його діям постійно властиві сумніви: чи правильно він діє, чи адекватно він буде сприйнятим студентами, керівництвом тощо.
- ✓ «Друг»: відсутність субординації у спілкуванні зі студентами, надмірно довірливо-дружні стосунки з ними.

- ✓ «Тетерук»: педагог чує лише себе, не реагує на студентів, не усвідомлює їх потреб та переживань.

Такі неефективні моделі спілкування можуть бути наслідком бар'єрів педагогічної взаємодії, під якими розуміють перешкоди, що чинять опір партнера впливові співрозмовника (Н.П.Волкова).

На особливості педагогічної взаємодії впливають соціальний, психологічний, фізичний, смисловий (когнітивний) чинники. Відповідно до цього розрізняють і *основні бар'єри спілкування*.

1. Соціальний бар'єр: зумовлений переважанням рольової позиції педагога у системі педагогічної взаємодії; спостерігається навмисна демонстрація ним над вихованцями своєї переваги і свого соціального статусу.

2. Фізичний бар'єр пов'язаний з неправильністю організації фізичного простору під час взаємодії, що призводить до ізольованості викладача, який ніби намагається сховатись за стіл, стілець.

3. Смисловий (інтелектуальний) бар'єр виникає, коли зміст лекції, практичного заняття, мовні засоби його передачі не адаптовані викладачем до рівня сприйняття студентами, що призводить до зниження їхнього інтересу до предмету викладання, створює дистанцію у спілкуванні.

4. Естетичний бар'єр виникає через несприйняття співрозмовником (студентом, викладачем) зовнішнього вигляду, особливостей міміки, жестикуляції.

5. Емоційний бар'єр спричиняється невідповідністю полюсів емоцій викладачів та студентів. Невідповідність настроїв, наявність негативних емоцій призводить до деформації сприймання.

6. Психологічний бар'єр (установки) виявляється як негативна установка, сформована на підставі попереднього досвіду, неспівпадання інтересів партнерів по спілкуванню.

Література:

1. Зеер Э.Ф. Психология профессионального образования: Учебник. – М.: Изд. Центр «Академия», 2009. – 378с.

2. Кічук Н.В. Творча особистість вчителя: теоретичні засади формування: Навч. посібник. – Ізмаїльський державний педагогічний інститут: МПП «Прантмайстер», 1999 р.

3. Волкова Н.П. Педагогіка. – К.: Академія, 2002 – 575 с.

4. Педагогічна майстерність / За ред. І.А.Зязюна. – К.: Вища школа, 1997 – 349 с.

5. Петровская Л.А. Компетентность в общении. Социально-психологический тренинг. – М., 1989. – 188с.

6. Педагогічна творчість і майстерність: Хрестоматія. – К.: ІЗМН, 2000. – 168 с. (Укл. Н.В. Гузій).

7. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении // Педагогічна творчість і майстерність: Хрестоматія / Укл. Н.В.Гузій. – К.: ІЗМН, 2000. – 168с.

Теми наукових повідомлень

1. Етапи професійного становлення та розвитку науково-педагогічного працівника.
2. Професійні комунікативні якості викладача вищої школи.
3. Дослідження компонентів професійної компетентності викладача вищої школи.
4. Дослідження індивідуального стилю професійної діяльності викладача вищої школи.
5. Педагогічна майстерність викладача ЗВО та шляхи її формування.
6. Педагогічні умови професійної адаптації викладача вищої школи.
7. Основні напрями профілактики професійних деформацій викладача вищої школи.
8. Дослідження синдрому "професійного вигорання" викладача вищої школи.
9. Сучасні тенденції розвитку вищої освіти країн, мова яких вивчається.
10. Шляхи підвищення інтересу здобувачів вищої освіти до навчання на практичних заняттях.
11. Розвиток творчого потенціалу особистості здобувача вищої освіти в процесі навчальної діяльності.
12. Інноваційні форми організації освітнього процесу.
13. Порівняльний аналіз форм організації навчання у вищих навчальних закладах України та країнах, мова яких вивчається.
14. Шляхи розвитку вищої освіти України — учасниці Болонського процесу.
15. Оптимізація методів навчання в сучасній вищій школі.
16. Дослідження інтерактивних методів навчання у вищій школі.
17. Дослідження мотивації навчання студентів.
18. Дидактичний аналіз труднощів першокурсників у навчальній діяльності.
19. Шляхи оптимізації самостійної роботи студентів.
20. Шляхи розвитку науково-дослідницької роботи студентів.
21. Дослідження ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді.
22. Самооцінка студента як фактор соціальної адаптації особистості.
23. Формування позитивного психологічного клімату в академічній групі як умова успішного навчання і виховання студентів.
24. Шляхи підвищення ефективності виховного процесу в сучасній вищій школі.

25. Порівняльний аналіз тенденцій розвитку систем вищої освіти України та країн, мова яких вивчається.

Тестові завдання
для визначення рівня сформованості готовності
магістрантів до професійно-педагогічної діяльності за
когнітивно-змістовим критерієм

Блок А

(рівень загальнотеоретичних знань)

1. Педагогіка – це...

Відповідь:

- а) наука про психіку, закономірності її прояву і розвитку;
- б) наука, що вивчає питання освіти молодого покоління;
- в) наука про виховання дитини;
- г) наука про виховання людини.

2. Предметом дослідження в педагогіці є:

Відповідь:

- а) процес навчання;
- б) процес виховання;
- в) класно-урочна система навчання;
- г) принципи навчання.

3. Завданням педагогіки є...

Відповідь:

- а) розробка порад, правил і рекомендацій щодо реалізації освітнього процесу;
- б) вияв, вивчення й обґрунтування закономірностей і законів формування та розвитку людської особистості, розробка на цій основі теорії та методики виховання;
- в) вивчення проблем навчання і освіти людей;
- г) дослідження механізмів, закономірностей засвоєння людиною суспільного розвитку.

4. Цілеспрямований та організований процес формування особистості називають...

Відповідь:

- а) вихованням;
- б) формуванням;
- в) освітою;

г) навчанням.

5. До методів науково-педагогічного дослідження належать:

Відповідь:

- а) тестування, пояснення, інтерв'ю;
- б) природний експеримент, бесіда, розповідь;
- в) рольова гра, соціометрія, навчальна дискусія;
- г) педагогічне спостереження, анкетування, лабораторний експеримент.

6. Педагогіка як мистецтво – це...

Відповідь:

- а) особливий спосіб авторського виконання діяльності;
- б) частина педагогічної теорії;
- в) складова театральної педагогіки;
- г) вияв педагогічного професіоналізму.

7. Педагогічний процес є системою, тому що:

Відповідь:

- а) він має всі ознаки системи: компоненти, структуру, цілісність, інтегральний результат, зв'язок з іншими системами;
- б) він поєднує в собі процеси навчання, виховання і розвитку;
- в) його складовими є дії вихователя та вихованців.

8. Цілісність педагогічного процесу полягає:

Відповідь:

- а) в тому, що процеси, які утворюють педагогічний процес, мають багато спільного між собою;
- б) у підкоренні всіх процесів, що його утворюють, головній і єдиній меті – формуванню всебічно і гармонійно розвиненої особистості;
- в) у тому, що педагогічний процес має цільовий, змістовий, діяльнісний, результативний компоненти.

9. Особистістю людина стає тільки тоді, коли:

Відповідь:

- а) досягає вісімнадцятирічного віку;
- б) самостійно та свідомо керує своєю поведінкою;
- в) оволодіває певною професією.

10. Сукупність психічних і психофізичних особливостей людини, які необхідні для досягнення успіху в обраній професії, – це...

Відповідь:

- а) психофізіологічна придатність;

- б) професійна придатність;
- в) професійна готовність.

Блок Б

(рівень методичних знань)

1. До групи наочних методів навчання належать (назвіть усі правильні відповіді):

Відповідь:

- а) дослід;
- б) розповідь;
- в) ілюстрація;
- г) демонстрація.

2. До групи словесних методів навчання належать (назвіть усі правильні відповіді):

Відповідь:

- а) лекція;
- б) бесіда;
- в) ілюстрація;
- г) розповідь.

3. Які методи дослідження належать до опитувальних (статистичних)?

Відповідь:

- а) анкетування; б) параметричні; в) непараметричні;
- г) бесіда; г) інтерв'ю; д) спостереження; е) тестування.

4. Вкажіть методи математичної статистики...

Відповідь:

- а) анкетування; б) параметричні; в) непараметричні;
- г) бесіда; г) інтерв'ю; д) спостереження; е) тестування.

5. З метою аналізу філософських та психолого-педагогічних джерел застосовують такі теоретичні методи дослідження:

Відповідь:

- а) ретроспективний; б) порівняння; в) систематизацію;
- г) класифікацію; г) діагностичний; д) прогностичний;
- е) теоретичний аналіз і синтез; е) порівняльно-зіставний;
- ж) екстраполяцію; з) конкретизацію; и) моделювання;
- і) узагальнення; й) системно-структурний.

6. Методи вивчення передового досвіду:

Відповідь:

- а) спостереження за роботою викладача;
- б) перегляд фрагментів фільмів;
- в) перегляд методичної літератури;
- г) дослідження з певних тем.

7. Виберіть правильну відповідь. Який компонент педагогічної діяльності передбачає вибір викладачем методів і прийомів роботи:

Відповідь:

- а) діагностичний;
- б) орієнтовно-прогностичний;
- в) конструктивно-проектувальний;
- г) організаційний;
- д) комунікативно-стимулюючий;
- е) аналітично-оцінний;
- є) гностичний;
- ж) дослідницько-творчий.

8. Виберіть правильну відповідь. Надання цифрових показників досліджуванним характеристикам – це:

Відповідь:

- а) реєстрація; б) ранжування; в) шкалювання; г) моделювання.

9. Методи навчання розглядаються в різноманітних класифікаціях з урахуванням їх практичних функцій і можливостей, а саме:

Відповідь:

- а) відповідно до логіки суспільно-історичного пізнання;
- б) безпосередньо, залежно від складності навчальних дисциплін;
- в) пропорційно рівню розумових можливостей студентів;
- г) залежно від засобів передачі й одержання інформації та основних етапів освітнього процесу;
- г) згідно зі специфікою навчального матеріалу і формами мислення;
- д) відносно вікових особливостей студентів;
- е) щодо переліку навчальних дисциплін.

10. Визначте умови, відповідно до яких методи навчання стимулюють пізнавальну активність студентів:

Відповідь:

- а) спрямовані на ґрунтовне пояснення;
- б) змушують магістрантів самостійно мислити;
- в) охоплюють елемент труднощів;

- г) забезпечують доступність і легкість навчання;
- г) навчають магістрантів пізнавальних дій;
- д) дають змогу ґрунтовно запам'ятовувати навчальний матеріал;
- е) спрямовують магістрантів на формування власних висновків, суджень.

11.Співвіднесіть терміни та їх визначення. Відповідь подайте у вигляді поєднання цифри та букви. До невідповідних визначень доберіть потрібний термін («к» – це...).

Відповідь:

1. Зовнішній вигляд	а) професійний образ, який створює викладач відповідно до його уявлень про зовнішній вигляд, поведінку, характер
2. Педагогічний імідж	діяльності у заданій ситуації;
3. Зовнішня техніка	б) різноманітні зовнішні особливості свого «Я» і способи його вираження;
4. Внутрішня техніка	в) уміння використовувати психофізичний апарат як інструмент виховного впливу;
5. Міміка	г) підкреслене виявлення почуттів, переживань;
	г) техніка створення внутрішнього переживання особистості, психологічне налаштування викладача на майбутню діяльність;
	д) самоподача, здатність створювати й підтримувати в очах студентів такий свій образ, який найбільш «вигідний» з погляду ефективності впливу;
	е) фіксований погляд співрозмовників один на одному, який означає зацікавленість партнерів і зосередженість на тому, про що йдеться;
	є) техніка втілення внутрішнього переживання особистості викладача, елементами якої є міміка, голос, мовлення, рухи, пластика;
	ж) виражальні рухи м'язів обличчя; додатковий засіб вираження й сприймання емоційного стану людини;
	з) виражальні рухи всього тіла або окремих його частин, пластика тіла;
	и) виражальні рухи рук, пальців, що використовуються як засіб у спілкуванні людей;
	і) звичне положення тіла людини, набуте під впливом умов життя.

Блок В

(рівень технологічних знань)

1. Умовне зображення технології процесу, поділ його на окремі функціональні елементи і позначення зв'язків між ними – це:

Відповідь:

- а) технологічна програма;
- б) технологічна схема;
- в) технологічна карта;
- г) технологічна одиниця.

2. Педагогічні технології можуть функціонувати на таких рівнях:

Відповідь:

- а) високий, середній, низький;
- б) широкий, вузький;
- в) навчальний, виховний, методичний;
- г) загальнопедагогічний, предметно-методичний, локальний (модульний).

3. Для якої технології характерні такі особливості: використання проблемних методів, створення проблемних ситуацій на всіх етапах навчання:

Відповідь:

- а) диференційованого навчання;
- б) розвивального навчання;
- в) сугестивного навчання;
- г) проблемного навчання.

4. Для якої технології характерною ознакою є психологічна підтримка розвитку особистості:

Відповідь:

- а) диференційованого навчання;
- б) розвивального навчання;
- в) створення ситуації успіху;
- г) проблемного навчання.

5. Для якої технології характерною ознакою є вивчення матеріалу великими блоками з застосуванням опорних схем та багаторазовим повторенням:

Відповідь:

- а) диференційованого навчання;
- б) розвивального навчання;
- в) створення ситуації успіху;
- г) інтенсифікації навчання на основі знакових моделей навчального матеріалу В.Шаталова.

6. Визначте ознаку найбільш ефективної педагогічної технології:

Відповідь:

- а) міцні знання та уміння;
- б) вихованість;
- в) досягнення мети за короткий час з найменшими витратами;
- г) зміцнення матеріально-технічної бази.

7. Які основні якості властивості педагогічній технології:

Відповідь:

- а) відповідає критерію технологічності;
- б) базується на науковій концепції;
- в) системність;
- г) ефективність;
- д) відтворюваність.

Відповідь:

- 1) а, б, г, д 2) б, г, д 3) а, б, в 4) всі – правильні

8. Що є характерною рисою інноваційної педагогічної технології?

Відповідь:

- а) забезпечення належних фінансових та організаційних умов для успішного досягнення переорієнтації освітнього процесу;
- б) системне нововведення, що забезпечує цілеспрямований перехід системи до нового стану;
- в) зосередження зусиль на формуванні вільної особистості, громадянина, здатного робити обґрунтований вибір у різних ситуаціях;
- г) зміщення пріоритетів на розвиток психічних, фізичних та інших сфер особистості замість формування спектру умінь та оволодіння обсягом інформації.

9. Що таке педагогічна технологія?

Відповідь:

- а) сукупність моделей та методик навчання, завданням яких є оптимізація форм освіти;
- б) системний метод створення, застосування і визначення процесу викладання і засвоєння знань з урахуванням всіх ресурсів та їхніх взаємодій, завданням яких є оптимізація форм освіти;
- в) алгоритм процесу досягнення запланованих результатів з урахуванням всіх ресурсів освітнього процесу та їхніх взаємодій;
- г) системний метод викладання, завданням якого є застосування, визначення процесу викладання і засвоєння знань.

10. У чому полягає сутність технології навчання як дослідження:

Відповідь:

- а) розвиток критичного мислення як засобу самореалізації особистості;
- б) розробка системи дослідницьких завдань, визначення змістових блоків навчально-дослідної діяльності у часовій перспективі (на семестр, навчальний рік тощо);
- в) інтеграція перспективних напрямів удосконалення освітнього процесу;
- г) суб'єктне відкриття нових знань студента.

11.Що є прогнозованим результатом технології проектного навчання:

Відповідь:

- а) міцні знання високого рівня;
- б) практико орієнтований підхід до навчання;
- в) формування ключових компетенцій (соціальних, полікультурних, інформаційних, комунікативних тощо);
- г) економія часу;
- д) розвиток ініціативності та самостійності учнів.

Діагностичні тести для виявлення готовності магістрантів до професійно-педагогічної діяльності

Методика для діагностики навчальної мотивації студентів

(А.А. Реан; В.А. Якунін, модифікація Н.Ц. Бадмаєвої)

Шкали: навчальні мотиви — комунікативні, уникання, престижу, професійні, творчої самореалізації, навчально-пізнавальні, соціальні мотиви.

Призначення тесту: діагностика навчальної мотивації студентів.

Опис тесту: методика, розроблена на основі опитувальник А.А. Реана й В.А. Якуніна. До 16 тверджень вищевказаного опитувальника додані твердження, що характеризують мотиви навчання, які виділені В.Г. Леонтьєвим, а також твердження, що характеризують мотиви навчання, які були виявлені Н.Ц. Бадмаєвою в результаті опитування студентів та школярів. Це комунікативні, професійні, навчально-пізнавальні, широкі соціальні мотиви, а також мотиви творчої самореалізації, уникання невдачі, престижу.

Інструкція до тесту: за 5-бальною шкалою розмістіть запропоновані мотиви навчальної діяльності за рівнем значущості для Вас:

1 бал відповідає мінімальній значущості мотиву, 5 балів — максимальній.

1. Навчаюсь, тому що мені подобається обрана професія.

2. Щоб забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності.
3. Хочу стати спеціалістом.
4. Щоб дати відповіді на актуальні питання, що стосуються сфери майбутньої професійної діяльності.
5. Хочу в повній мірі використати власні задатки, здібності й схильності до обраної професії.
6. Щоб не відставати від друзів.
7. Щоб працювати у обраній сфері, слід мати глибокі професійні знання.
8. Тому що хочу бути у числі кращих студентів.
9. Тому що хочу, щоб наша група стала кращою в інституті.
10. Щоб заводити нові знайомства та спілкуватися з цікавими людьми.
11. Тому що отримані знання дозволять мені досягнути всього необхідного.
12. Слід закінчити інститут, щоб у знайомих не змінилась думка про мене як про здібну перспективну людину.
13. Щоб уникнути осуду та покарання за неуспішність у навчанні.
14. Хочу користуватися повагою у навчальному колективі.
15. Не хочу відставати від однокурсників, не бажаю опинитися серед невстигаючих.
16. Тому що від успіхів у навчанні залежить рівень моєї матеріальної забезпеченості в майбутньому.
17. Успішно навчатися, скласти іспити на «4» і «5».
18. Просто подобається навчатися.
19. Вступив до вузу, змушений навчатися, щоб закінчити його.
20. Бути постійно готовим до наступних занять.
21. Успішно продовжувати навчання на наступних курсах, щоб дати відповіді на конкретні навчальні питання.
22. Щоб отримати глибокі та міцні знання.
23. Тому що в майбутньому планую зайнятися науковою діяльністю за обраною спеціальністю.
24. Будь-які знання знадобляться в майбутній професії.
25. Тому що хочу принести більше користі суспільству.
26. Стати висококваліфікованим спеціалістом.
27. Щоб дізнаватись нове, займатися творчою діяльністю.
28. Щоб дати відповіді на питання, пов'язані з проблемами розвитку суспільства, життєдіяльності людей.
29. Бути на доброму рахунку у викладачів.

30. Добитися схвалення батьків та оточуючих.
31. Навчаюся заради виконання обов'язку перед батьками, вузом.
32. Тому що знання дають мені впевненість у собі.
33. Тому що від успіхів у навчанні залежить моє майбутнє службове становище.
34. Хочу отримати диплом з гарними оцінками, щоб мати переваги над іншими.

Обробка й інтерпретація результатів тесту:

Шкала 1. Комунікативні мотиви: 7, 10, 14, 32.

Шкала 2. Мотиви уникнення: 6, 12, 13, 15, 19.

Шкала 3. Мотиви престижу: 8, 9, 29, 30, 34.

Шкала 4. Професійні мотиви: 1, 2, 3, 4, 5, 26.

Шкала 5. Мотиви творчої самореалізації: 27, 28.

Шкала 6. Навчально-пізнавальні мотиви: 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24.

Шкала 7. Соціальні мотиви: 11, 16, 25, 31, 33.

У процесі обробки результатів слід підрахувати середній показник за кожною шкалою опитувальника. Можна вивести загально груповий результат.

Діагностика емоційних бар'єрів у міжособистісному спілкуванні

(За В.В. Бойко)

Інструкція. Читайте подані нижче судження та відповідайте на них «так» або «ні».

Опитувальник

1. Зазвичай у кінці робочого дня на моєму обличчі помітна втома.
2. Буває, що при першому знайомстві емоції заважають мені справити більш сприятливий вплив на партнерів (розгублююся, бентежуся, замикаюся в собі або, навпаки, багато говорю, веду себе неприродно).
3. У спілкуванні мені часто бракує емоційності, виразності.
4. Мабуть, я здаюся оточуючим надмірно строгим.
5. Я в принципі проти того, щоб демонструвати чемність, якщо цього не хочеться.
6. Я зазвичай вмію приховати від інших спалахи емоцій.
7. Часто у спілкуванні з іншими я продовжую думати про щось своє.

8. Буває, що я хочу виразити іншому емоційну підтримку (увагу, співчуття, співпереживання), однак він цього не відчуває, не сприймає.
9. Часто в моїх очах або у виразі мого обличчя помітна заклопотаність.
10. У діловому спілкуванні я намагаюся приховати свої симпатії до партнерів.
11. Усі мої неприємні переживання, як правило, «намальовані» на моєму обличчі.
12. Якщо я захоплююся розмовою, то моя міміка стає надмірно красномовною, експресивною.
13. Мабуть, я дещо емоційно скутий.
14. Зазвичай я знаходжуся в стані нервової напруженості.
15. Як правило, я відчуваю дискомфорт, коли доводиться обмінюватися потисками рук у діловій обстановці.
16. Іноді близькі люди підказують мені: розслаб м'язи обличчя, не криви губи, не зморщуй обличчя тощо.
17. Розмовляючи, я надмірно жестикулюю.
18. В новій ситуації мені важко бути розкутим, природним
19. Мабуть, моє обличчя часто виражає сум або стурбованість, хоч на душі у мене спокійно.
20. Мені важко дивитися в очі при спілкуванні з малознайомою людиною.
21. Якщо я хочу, то завжди можу приховати ворожість до поганої людини.
22. Мені часто буває чомусь весело без усякої причини.
23. Мені дуже просто зобразити за власним бажанням або за проханням інших різні вирази обличчя: сум, радість, переляк, розпач тощо.
24. Мені говорили, що мій погляд важко витримати.
25. Мені щось заважає виявляти теплоту, симпатію людині, навіть якщо ці почуття до неї відчуваю.

Обробка даних. Підведіть підсумки самооцінювання за допомогою запропонованого ключа (бал 1 за кожний збіг вашої відповіді з наведеним нижче ключем).

Невміння керувати емоціями, дозувати їх (відповіді «так» на запитання 1, 11, 16 та «ні» на запитання 6, 21).

Неадекватний прояв емоцій (відповіді «так» на запитання 7, 12, 17, 22 та «ні» на запитання 2).

Нейнучкість та невиразність емоцій (відповіді «так» на запитання 3, 8, 13, 18 та «ні» на запитання 23).

Домінування неїгативних емоцій (відповіді «так» на запитання 4, 9, 14, 19, 24).

Небажання зближуватися з людьми на емоційній основі (відповіді «так» на запитання 5, 10, 15, 20, 25).

Інтерпретація даних. Підрахуйте загальну суму набраних вами балів. Вона може коливатися в межах 0-25. Чим більше балів, тим очевидніші ваші емоційні проблеми у повсякденному спілкуванні. Однак якщо ви набрали дуже мало балів (0-2), то це свідчить або про вашу нещирість у своїх відповідях, або про те, що ви надто погано знаєте себе. Якщо ви набрали не більше ніж 5 балів, то емоції, зазвичай, не заважають вам спілкуватися з іншими; *6-8 балів* — у вас є деякі емоційні проблеми у повсякденному спілкуванні; *9-12 балів* — свідчення того, що ваші «щоденні» емоції певною мірою ускладнюють взаємодію з людьми; *13 балів і більше* — емоції шкодять встановленню контактів з ними, можливо, вам притаманні якісь дезорганізуючі реакції чи стани.

Зверніть увагу, чи немає у вас конкретних «перешкод» (це ті параметри, за якими ви набрали 3 і більше балів).

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України: історія, теорія [Текст]: підручник для студ., асп. та мол. викл. вузів./ А.М. Алексюк ; Міжнар. фонд «Відродження». – К. : Либідь, 1998. – 558 с.
2. Вітвицька С.С. Практикум з педагогіки вищої школи: Навч. посіб. за модульно-рейтинговою системою навчання для студ. магістратури. — К.: Центр навч. літ, 2005. - 395 с.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: практикум: Навч. посіб. для студентів ВНЗ. – К.: Слово, 2013. – 447 с.
4. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 No 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
5. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка. Навч. посібник. 4-е вид., доп. — К., 2003. — 616 с.
6. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи. – К.: Центр навч. літератури, 2009. – 472с.

7. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. / З.Н. Курлянд, Р.І. Хмелюк, А.В.Семенова та ін.; За ред. З.Н. Курлянд - К.: Знання, 2005. - 399 с.
8. Про методичні рекомендації щодо запровадження Європейської кредитно-трансферної системи та її ключових документів у вищих навчальних закладах: Лист No 1/9-119 від 26.02.2010 МОНУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>.
9. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: навч. посібник, - К.: Академвидав, 2006.
10. Бистрова, Ю.В. Інноваційні методи навчання у вищій школі України [Електронний ресурс] / Ю.В.Бистрова // Право та інноваційне суспільство : електрон. наук. вид.– 2015.– No1.– Режим доступу: <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2015/04/Bystrova.pdf>
11. Інноваційні педагогічні технології: теорія та практика використання у вищій школі [Текст] : монографія / І.І.Доброскок, В.П.Коцур, С.О.Нікітчина [та ін.] ; Переяслав-Хмельниць. держ. пед. ун-т ім.Г.Сковороди, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України.– Переяслав-Хмельницький : Вид-во С.В.Карпук, 2008.– С.17–22.
12. Галиця І. Інтелектуально-конкурентні ігри як креативний механізм активізації педагогічного, наукового та інноваційного процесів [Текст] / І.Галиця, О. Галиця // Вища шк.– 2011.– No1.– С. 106.

Навчальне видання

Погоріла Світлана Григорівна
Тимчук Інна Миколаївна
Ткаченко Ольга Василівна

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Методичні вказівки для виконання позааудиторної роботи для здобувачів другого (магістерського) рівня. Біла Церква, 2020. 55 с.

Рецензент: Борщовецька Валентина Дмитрівна, канд.пед.наук, доцент

Методичні вказівки для виконання позааудиторної роботи призначені для здобувачів другого (магістерського) рівня. Короткий зміст лекцій допоможе здобувачам систематизувати знання та сприятиме міцному засвоєнню навчального матеріалу. Для забезпечення самостійної роботи здобувачів вищої освіти у методичних вказівках представлено теми наукових повідомлень; тести для самоперевірки, а також діагностичні тести.

Підписано до друку _____ 2020 р. Тираж _____ примірників
Замовлення № _____ Обсяг 3,0 д.а.

БНАУ, 2020